

Konsekvensene av at et barn under den kriminelle lavalder begår et lovbrudd

Kandidatnummer: 654

Leveringsfrist: 25. november 2008

Til sammen 17 861 ord

17.11.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1	Metode.....	3
1.2	Historikk	6
<u>2</u>	<u>BARNEVERNTJENESTENS HJELPETILTAK OVERFOR BARN UNDER DEN</u>	
	<u>KRIMINELLE LAVALDER</u>	<u>7</u>
2.1	Generelt	7
2.2	Hvem som kan eller skal varsle barneverntjenesten.....	9
2.3	Hjelpetiltak etter barnevernloven §4-4	11
2.4	Alvorlige adferdsvansker - barnevernloven § 4-24	18
2.5	Multisystemisk terapi (MST)	26
2.6	Barnets rettsikkerhet i forhold til barneverntjenestens avgjørelser.....	28
<u>3</u>	<u>FORELDRENES ADGANG TIL Å BENYTTE TVANG OVERFOR BARNET</u>	<u>35</u>
<u>4</u>	<u>POLITIETS ROLLE</u>	<u>39</u>
4.1	Generelt	39
4.2	Politiets etterforskningsplikt overfor barn under den kriminelle lavalder.....	42
4.3	Påtalemyndighetens adgang til å ilegge oppholdsforbud og politiets adgang til inngrep overfor barnet	43
4.4	Politiets adgang til å pålegge barn og foreldre å møte til bekymringssamtale	47

<u>5</u>	<u>KONFLIKTRÅDSBEHANDLING.....</u>	<u>50</u>
<u>6</u>	<u>AVSLUTNING.....</u>	<u>57</u>
6.1	Oppsummering.....	57
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>60</u>

1 Innledning

Tema for oppgaven er å undersøke hvilke konsekvenser det har for et barn under 15 år å begå et lovbrudd. Det følger av Strl. § 46 at barn under 15 år ikke kan straffes. Dette betyr imidlertid ikke at barn som begår lovbrudd ikke blir møtt med tiltak.

I den videre fremstilling vil jeg undersøke hvilke hjelpetilbud som eksisterer for barnet og hvilke rettigheter barnet har der det fattes avgjørelser som påvirker barnet, herunder barnets rettigheter der det blir fattet tvangstiltak etter bvl. § 4- 24 samt relevante saksbehandlingsregler som får anvendelse når barneverntjenesten fatter vedtak som angår barnet. Jeg vil også komme inn på barnets rett til å bli hørt, jfr. bvl. § 6-3.

Jeg vil forsøke å gjøre rede for hva foreldre, barneverntjenesten og politiet kan foreta seg overfor disse barna. Jeg vil også komme inn på frivillige tiltak som megling i konfliktrådet og hjelpetiltaktiltak etter bvl. § 4-4.

Det fremgår av data fra Statistisk sentralbyrå at kriminalitet blant barn og unge har økt betraktelig. Dersom en ser på lovbrudd blant barn under 15 år i perioden 1994-2005 ser en at 3 462 barn under 15 år ble siktet for lovbrudd i 2005. Lovbruddene gjelder i hovedsak mindre grov vinnings kriminalitet¹.

Justis- og politidepartementet har utgitt en handlingsplan der søkelyset rettes mot kriminalitet blant barn og unge². Det heter i forordet at *”rehabilitering av unge lovbrøyttere og forebygging av fortsatt kriminalitet er hovedfokus i handlingsplanen”*.

¹ Statistisk Sentralbyrå Tabell 13 (1994-2005) *Siktede, etter alder og lovbruddskategori*

² Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet (2005-2008) Side 1

Media har også økt søkelyset på kriminalitet blant barn og unge. Vi leser blant annet om barn som raner andre barn på offentlige steder. Eksempelvis en reportasje i Aftenposten fra april 2008 hvor avisen omtaler en sak der tre 12 år gamle gutter ble ranet av fem gutter i 14- 15 års alderen. Hendelsen skjedde i Frognerparken i Oslo³. Man får sympati for ofrene, og et spørsmål kanskje de færreste stiller seg, er hva som skjer med barn som begår lovbrudd. Hvilke rettigheter har de og hvilke rettslige konsekvenser får barnas lovbrudd? Ran er imidlertid ikke av de vanligste formen for kriminalitet blant barn under 15 år. Den vanligste årsaken til at barn under 15 år blir registrert som lovbrøyttere, er i følge Statistisk sentralbyrå⁴, mindre grove vinningsforbrytelser.

I en kronikk i Aftenposten av advokat Thea W. Totland sier hun dette om barn som begår lovbrudd: *"Det er ingen ting som tyder på at straff har den samme allmennprevensjon for barn som den har for voksne. Barn er sjelden hardbarkedede kriminelle som tar en kalkulert risiko når de begår en straffbar handling, eller avstår fra en handling fordi de vet at den kan få konsekvenser."*⁵

Jeg forstår Totland slik at hun mener barn sjelden vurderer for og imot før de begår lovbrudd på samme måte som en voksen kanskje vil gjøre. Det vil derfor være betenkelig å innføre straffelignende tiltak overfor disse barna. Slik jeg forstår det mener hun at barn ofte ikke innser alvoret i sine handlinger. Det er sannsynlig at barna, etter hvert som de blir eldre, innser hvilke handlinger som defineres som lovbrudd og hvilke som ikke gjør det. Konsekvensene er ikke nødvendigvis det som hindrer et barn i å begå et lovbrudd.

Etter bvl. § 4-1 skal det *"legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet."* Dette innebærer at barnet skal være i fokus når det treffes avgjørelser og at avgjørelsene skal ivareta barnets interesser.

³ Aftenposten 24. april 2008. Lest 12/11/08

⁴ Statistisk sentralbyrå Tabell 15 (2005) *Siktede etter kjønn, alder og type lovbrudd*

⁵ Aftenposten 1. Juni 2008. Lest 5/08/08

Barn som begår lovbrudd kan være en vanskelig gruppe å forholde seg til. For de nærmeste er det kanskje lettere å se at dette ofte er uskyldige barn med problemer, og ikke forbrytere, mens for resten av samfunnet er det ikke så enkelt å se det positive hos disse barna. Dette skyldes at vi ofte bare hører om de negative sidene. På bakgrunn av dette er det viktig å ivareta disse barnas rettigheter slik at de ikke ender opp som en utstøtt gruppe som ingen er interessert i å hjelpe.

Der et barn under den kriminelle lavalder begår et lovbrudd, oppstår en rekke spørsmål. Ett av disse spørsmålene er på hvilken måte samfunnet kan hjelpe barnet med å endre sitt adferdsmønster og hvilke fremgangsmåter vi har til rådighet for å stoppe barnets adferd.

1.1 Metode

I oppgaven vil jeg bruke juridisk metode, bygget på Eckhoffs rettskildelære⁶. Oppgaven kommer til å omhandle barnerett og strafferett. I denne forbindelse vil jeg omtale bestemmelser i Straffeloven av 1902 nr. 10, Straffeprosessloven av 1981 nr. 25, Lov om barn og foreldre av 1981 nr. 7, Lov om barneverntjenester av 1992 nr. 100 og Lov om politiet av 1995 nr. 53.

Jeg vil også komme inn på relevante bestemmelser i forvaltningsloven av 10. Februar 1967. Dette fordi barneverntjenesten regnes som et forvaltningsorgan, jfr.

fvl. § 1. Politiet er også et organ for staten, men påtalemyndighetens arbeid med straffesaker er unntatt forvaltningsloven. Reglene som kommer til anvendelse for påtalemyndighetens arbeid er å finne i straffeprosessloven, jfr. Strpl. § 1.

Rettsområdet er preget av utførlig lovgivning og forskrifter som eksempelvis forskrift om ordning av påtalemyndigheten, som omhandler politiets arbeid og forskrift om rettigheter og tvang under opphold i barneverninstitusjon av 1. januar 2003, som regulerer barns opphold i institusjoner.

⁶ Eckhoff; Helgesen (2001)

Spesielt i barnevernloven er lovgivningen preget av skjønnsmessige kriterier. Der ordlyden er uklar, må tolkningen suppleres med andre rettskilder. Dette fordi hvert barn må vurderes individuelt og vil ofte ha ulike behov som må ivaretas.

Forarbeider er de dokumenter som ligger til grunn for lovvedtak i Stortinget. Disse kan vise hva som ligger til grunn for ulike lovvedtak, og hva meningen er med bestemmelsene. De kan derfor ha stor vekt. Dette vil, i følge Eckhoff⁷, bero på hvor klar uttalelsene er og hvor overveiet de virker. Det har også betydning hvem de stammer fra og hvor de er fremsatt. I følge Eckhoff er sakkyndiges innstillinger og proposisjoner best egnet som veiledning der hvor man leser teksten, og at dette sikrer en ensartet tolkning.

Etterarbeider vil også være relevant da det kan klargjøre hva Stortinget har ment med loven.

Praksis fra Høyesterett vil normalt ha stor vekt som rettskilde. Dette er fordi Høyesterett dømmer i siste instans. Jeg har ikke funnet mange relevante dommer fra Høyesterett på området.

Saker om tvangstiltak avgjøres av fylkesnemnda, som er et domstolslignende forvaltningsorgan. Forvaltningspraksis er en av de syv rettskildene i Eckhoffs⁸ inndeling. Avgjørelsene fra fylkesnemnda kan påankes til tingretten. Høyesterett i siste instans, vil kunne tilsidesette eller omgjøre en avgjørelse ved anke. Få saker angående barn med adferdsvansker kommer til avgjørelse i Høyesterett, og fylkesnemndas avgjørelser vil derfor ofte være sentral praksis på området. Det vil imidlertid være av betydning hvor utbredt, fast og langvarig praksisen er, og om den vurderes som god⁹.

⁷ Eckhoff v/ Helgesen (2001) Side 74

⁸ Eckhoff v/ Helgesen (2001) Side 23

⁹ Gording Stang (2007) Side 53

Haugli mener at fylkesnemndas praksis bør ha like stor rettskildemessig betydning som en dom i første instans¹⁰. Dette er det uenigheter om i juridisk teori. Fylkesnemndas avgjørelser har blitt publisert på Lovdata siden 2002. Jeg har ikke benyttet meg av avgjørelser fra Fylkesnemnda.

Jeg har ikke funnet mye litteratur angående barn som begår lovbrudd.¹¹

Når det gjelder rettspraksis rundt barneverntjenestens hjelpetiltak vil denne ofte være sprikende. Det vil ofte bero på de ulike kontorenes ressurser og praksis. Saksbehandlerne har ofte ikke juridisk utdanning og deres avgjørelser vil ofte ikke ha stor rettskildemessig betydning.¹² Jeg har ikke lagt stor vekt på barneverntjenestens praksis som rettskilde.

FNs barnekonvensjon er inkorporert i norsk rett og er derfor regnet som norsk lov. Det bygges på en presumsjon om at norsk rett er i samsvar med Norges forpliktelser etter barnekonvensjonen. Det er derfor de interne regler domstolene anvender.

Barnkonvensjonen gir barn grunnleggende rettigheter som rett til en rettferdig behandling samt rett til innflytelse over eget liv. Det bygges på et prinsipp om at barnets beste alltid skal komme først i alle situasjoner.¹³

¹⁰ Haugli (2000) Side 51

¹¹ Gording Stangs bok fra 2007 som omhandler hjelpetiltak etter barneverntjenesteloven har gitt meg stor hjelp.

¹² Gording Stang (2007) Side 53

¹³ <http://www.unicef.no/barnekonvensjonen>. Lest 16. 11. 08

1.2 Historikk

Barnevernet i Norge, NOU 2000: 12 del tre, forteller litt om barneverntjenestens historie i Norge. Jeg vil kort gjøre rede for hovedtrekkene i det som angår barn med adferdsvansker.¹⁴

Barnevernet i Norge har utviklet seg i takt med fremveksten av den norske velferdsstaten. Før vi fikk vergerådsloven i 1896 ("*Lov om behandling av forsømte barn*") kunne tiltak være tukthus eller bortsetting til "*bedre hjem*". Det ble åpnet mange anstalter, og barn som begikk lovbrudd kunne sendes til eksempelvis redningsanstalter¹⁵ og tukthus som et alternativ til fengselsstraff.

Med vergerådsloven av 1896 ble den kriminelle lavalder hevet fra 10 til 14 år. Tiltak som kunne iverksettes overfor barn under 14 år var eksempelvis pålegg om refselse eller plassering av barnet utenfor hjemmet. En av oppgavene til vergerådet var å ta seg av barn under 16 år som hadde begått lovbrudd¹⁶. Man ønsket å hjelpe barn med å komme bort fra et dårlig miljø ved å endre barnets adferd.

I 1953 fikk vi ny barnevernlov, Lov om Barnevern, med hovedvekten på forebygging og hjelpetiltak. Tvangstiltak skulle kun benyttes hvor hjelpetiltak ikke førte frem. I følge juridisk teori ble loven utsatt for kritikk fordi kriteriene som hjemlet tvangsinnngrep var utformet uklart i lovteksten. Loven ble også ble kritisert for mangel på saksbehandlingsregler. Dette førte til at sakene ble liggende i lange tider før de ble undersøkt¹⁷.

¹⁴ Hele redegjørelsen er basert på fremstillingen i NOU 2000:12

¹⁵ Formålet var å oppdra barnet for å forebygge kriminalitet uten å straffe barnet, jfr. NOU 2004: 23 Side 21

¹⁶ For barn mellom 14 og 16 år gjaldt det barn som hadde fått påtaleunntatelse, jfr. NOU 2004: 23 Side 25

¹⁷ Gording Stang (2007) Side 149

I 1992 vedtok Stortinget en ny barnevernlov med tydelig skille mellom kommune, fylkeskommune og stat. Avgjørelsesmyndigheten i tvangssaker ble lagt til et organ utenfor kommunen. Vi fikk en lovfestet frist i § 4-3 som sier at barneverntjenesten skal gjennomgå meldinger innen senest en uke. Vi har også en frist i § 6-9 som sier at undersøkelsen skal gjennomføres snarest og senest innen tre måneder.

Loven fokuserer på forebygging. Frivillige hjelpetiltak skal, så langt som mulig, settes inn før det har gått så langt at det er nødvendig med tvangstiltak. De frivillige tiltak skal også være forsøkt i lengre tid før det settes i gang tvangstiltak.

Jeg skal nå se på hvilke tiltak barneverntjenesten, politiet og foreldrene kan sette inn overfor barn som begår lovbrudd.

2 Barneverntjenestens hjelpetiltak overfor barn under den kriminelle lavalder

2.1 Generelt

Barneverntjenestens hovedoppgave er å ivareta barnets beste.

Barneverntjenestens arbeid er regulert gjennom lov om barneverntjenester av 17. Juli 1992 nr. 100.

Lovens formål fremgår av §1-1. ”... – å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. – Å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.”

I følge ”*Barnevernloven med kommentarer*”¹⁸ gjelder det overordnede prinsippet om barnets beste ved vurderingen av om det skal settes inn tiltak etter kapittel 4, men også ved vurderingen av hvilke tiltak som skal settes inn.

Dette viser seg blant annet gjennom at barn som har fylt syv år har rett til å uttale seg og rett til å få informasjon før det fattes avgjørelse i sak som berører barnet, jfr.

barnevernloven § 6-3 første ledd. Denne retten gjelder også for barn under syv år der barnet ”*er i stand til å danne seg egne synspunkter.*” Barnet skal bli spurt om det ønsker og uttale seg og det skal kartlegges hva barnet synes er best. Barnet har imidlertid ikke en plikt til å uttale seg.

For barneverntjenestens hjelpetiltak skilles det mellom tiltak som kan anvendes mens barnet bor hjemme med foreldrene og de tiltak som forutsetter at barna for en periode adskilles fra sine foreldre. Tiltak som forutsetter at barna adskilles fra foreldrene er tvangstiltak.

Det fremgår av Stortingsmelding nr. 39 (2001-2002)¹⁹ at det er ønskelig at barn ikke blir kasterballer mellom ulike organer. Det understrekes at et godt samarbeid er viktig for at barnet skal få hjelp så tidlig som mulig. Dette innebærer at dersom samarbeidet mellom barneverntjeneste og politiet fungerer tilfredsstillende vil eksempelvis politiet avdekke hva som faktisk har skjedd før barneverntjenesten overtar behandlingen av barnet ved å sette inn adekvate tiltak.

Barneverntjenesten har ingen hjemmel til å etterforske lovbrudd, og er dermed ofte avhengig av politiet for å få kjennskap til barnets adferd. Politiet, derimot, har få hjemler til å sette i gang tiltak overfor barnet og er dermed avhengig av barneverntjenesten for å endre barnets adferd.

¹⁸ Ofstad og Skar (2004)

¹⁹ ”*Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*” Side 96

Et godt samarbeid mellom politiet og barneverntjenesten kan være avgjørende for hvor god hjelp barnet får til å unngå videre ulovlig adferd. Jeg vil komme nærmere inn på hva politiet kan foreta seg overfor barnet i punkt 4.

2.2 Hvem som kan eller skal varsle barneverntjenesten

Alle som ikke har taushetsplikt kan sende en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Bekymringsmeldingen kan være anonym, men i følge barne- og likestillingsdepartementet er det en fordel at melderer opplyser om navnet sitt. Dette er fordi barneverntjenesten kan ha behov for å kontakte vedkommende, og det vil være enklere å vurdere hvorvidt meldingen er seriøs²⁰.

Barneverntjenesten skal i løpet av en uke gjennomgå meldingen og vurdere om den skal følges opp med undersøkelse, jfr. bvl. § 4- 2. Dette viser at det er viktig å få en rask behandling av saken. Dersom fristen oversettes, kan det medføre mulkt for kommunen etter bvl. § 6- 9 tredje ledd.

Dersom *”det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak”*, skal barneverntjenesten undersøke forholdet snarest og senest innen tre måneder, jfr. §4- 3 første ledd.

Det foreligger ingen lovhjemmel som pålegger privatpersoner å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten. Det kan tenkes at det er vanskelig for en privatperson å blande seg inn i en annen families problemer, og mange vegrer seg kanskje for å gjøre dette. Det kan eksempelvis være at naboen vet at et barn røyker hasj og at foreldrene ikke gjør noe for å stanse dette. Barnet vil kanskje ha behov for hjelp, men det kan ikke forventes at naboen varsler barneverntjenesten om dette. Det kan være vanskelig for en utenforstående å vurdere hvorvidt problemet er så alvorlig at barneverntjenesten bør kobles inn.

²⁰ Barne- og likestillingsdepartementet, brosjyre: *”Barnevernet - til barnets beste ”*(2001)

For barn med adferdsvansker er den vanligste melder familie, politi, skole eller barnevernsvakt. De fleste bekymringsmeldingene til barneverntjenesten kommer fra skolene tett fulgt av foreldre og politi²¹.

Etter bvl. § 6-4 andre - og tredje ledd skal offentlige myndigheter og noen yrkesgrupper som eksempelvis politi, leger, sykepleiere, lærere og helsepersonell, under visse omstendigheter, gi opplysninger til barneverntjenesten. Jeg gjengir det i bestemmelsens andre ledd som angår barn som begår lovbrudd: *"Offentlige myndigheter skal av eget tiltak, uten hinder av taushetsplikt, gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste...når et barn har vist vedvarende alvorlige adferdsvansker, jf. § 4- 24"*. Dette er en plikt som påhviler disse gruppene.

Plikten til å melde fra til barneverntjenesten gjelder selv om yrkesgruppene har taushetsplikt som følge av sitt yrke. Det kan tenkes at barnet oppsøker helsesøster på skolen og forteller om et ran som baret har tatt del i. I dette og lignende tilfeller har helsesøster en plikt til å varsle barneverntjenesten.

I følge rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene punkt 9.3 heter det at:

"Målsettingen for arbeid med barn og ungdom med adferdsvansker, er å oppdage og identifisere atferdsvansker på et så tidlig tidspunkt som mulig, slik at riktige tiltak kan settes inn for å forebygge utviklingen av mer alvorlige problemer".²²

Dette innebærer at dersom barnets problemer blir oppdaget tidlig kan dette forhindre at barnet begår flere lovbrudd. Barneverntjenesten skal forsøke å hjelpe barnet med dette.

Landets femti krisesentre skal varsle barneverntjenesten om barn i reell krise. Selv om det var motforestillinger mot meldeplikten, ble den til slutt innført etter forslag fra

²¹ Statistisk sentralbyrå Tabell 14 "Undersøkningsaker påbyrja av barnevernet etter innhaldet i meldinga og kven som melde saka" (1997- 2007). Av de 4197 bekymringsmeldingene barneverntjenesten mottok i 2007 kom 1012 fra skolen, mens det kom 946- og 716 meldinger fra henholdsvis foreldre og politi/lensmann.

²² Utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet (2006) Side 94

Kvinnevoldsutvalget²³. Krisesentrene melder med hjemmel i barnevernloven § 6- 4a.

Ofte ser foreldrene selv at barnet har problemer og kontakter barneverntjenesten. Eksempelvis der foreldrene er klar over at barnet røyker av hasj, men selv står maktesløse. Eller hvor foreldrene har en mistanke om at barnet er på vei inn i et kriminelt miljø.

Barnet selv kan selvsagt søke hjelp fra barneverntjenesten. Dette fordi alle kan sende melding til barneverntjenesten og da må også barnet ha muligheten til å kontakte barneverntjenesten for å få hjelp. Eksempelvis der barnet føler seg presset til å være med i en gjeng som begår lovbrudd og trenger hjelp til å komme ut av dette miljøet. En melding vil nettopp være en beskjed om at et barn har behov for hjelp. For barn med adferdsvansker er nok dette lite praktisk. Barneverntjenesten får nesten alltid kjennskap til barnets problemer via andre enn barnet selv. Dette viser data fra Statistisk sentralbyrå.²⁴

Politiet kan under visse omstendigheter være forpliktet til å varsle barneverntjenesten dersom de får kjennskap til barn som begår lovbrudd. Jeg vil komme nærmere inn på politiets oppgaver og plikter i forhold til disse barna under punkt 3.

Jeg skal nå se på frivillige hjelpetiltak etter barnevernloven.

2.3 Hjelpetiltak etter barnevernloven §4-4

Som regel har barnet best av å vokse opp sammen med sine foreldre eller foresatte. Det fremgår av NOU 1985:18, side 157 at *"det er sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn og disse bånd er det grunn til å bevare og styrke"*

²³ NOU 2003:31 *"Retten til et liv uten vold"* Side 200- 201

²⁴ Statistisk sentralbyrå Tabell 14 (1997-2007) *"Undersøkingssaker påbyrja av barnevernet, etter innhaldet i meldinga og kven som melde saka"* I 2007 kom bare 44 av 4197 bekymringsmeldinger fra barnet selv.

Barneverntjenesten skal derfor alltid først vurdere om det er mulig å hjelpe familien gjennom frivillige forebyggende tiltak. Loven oppstiller ikke krav om at hjelpetiltak skal være forsøkt. Det er i følge Ofstad og Skar tilstrekkelig at hjelpetiltak er vurdert før det eventuelt settes inn tvangstiltak²⁵. Dette innebærer at dersom barnet eksempelvis har utvist voldelig adferd på skolen skal det først vurderes om det er mulig å endre barnets adferd gjennom eksempelvis samtale eller andre adekvate hjelpetilbud. Dersom dette ikke fører frem kan tvangstiltak vurderes.

Barneverntjenesten har adgang til å sette i gang en rekke frivillige tiltak etter barnevernloven § 4-4. Formålet med reglene i kapittel 4 er *”å finne tiltak som er det beste for barnet”*, jfr. §4-1.

Hensynet til barnets beste er også en forpliktelse Norge har gjennom FNs barnekonvensjon. Det fremgår av artikkel 3 nr. 1 at barnets beste er et overordnet prinsipp som Norge har forpliktet seg til å ta hensyn til i utformingen av bestemmelser op områder som berører barn. Dette innebærer at tiltak skal vurderes selv om barnet mener det ikke er behov for hjelp. Jeg vil komme nærmere inn på barnekonvensjonen.

Barneverntjenesten skal *”bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak”*, jfr. bvl. § 4-4 første ledd.

Det oppstilles ingen vilkår for å gi råd og veiledning etter bvl. § 4-4 første ledd.

Barneverntjenesten er pålagt en generell rådgivnings- og veiledningsplikt til personer som henvender seg. *”Råd, veiledning og støtte til barnet og foreldrene kan være nok til å hindre at barn plasseres utenfor hjemmet”*²⁶. Dette kan virke forebyggende der hjelp settes inn tidlig.

Foreldrene kan få veiledning for å bedre barnets situasjon. Justis - og politidepartementet uttaler dette om mulig bakgrunn for barns adferdsvansker: *”Det nærmeste vi kommer en generell forklaring, synes å være at de fleste adferdsproblemer har sammenheng med*

²⁵ Ofstad og Skar (2004) Side 65-66

²⁶ St.meld.nr. 39 (1995-96) punkt 3.4.1

feilaktig pedagogikk i hjem, barnehage, skole og samfunn.”²⁷ Forklaringen er nokså vag og lovbruddet kan selvfølgelig også skyldes at barn ofte ikke har evnen til å se konsekvensene av sine handlinger på samme måte som voksne mennesker har. Denne evnen kommer normalt med alder og livserfaring.

I forarbeidene til barnevernloven § 4-4 første ledd uttalte Stortingskomiteen dette: *”Første ledd er ment som en retningsgiver i forhold til anvendelsen av de tiltak som bestemmelsen forøvrig gir anvisning på, nemlig hjelpetiltakene. I denne sammenheng er det viktig at barneverntjenesten i tillegg til, eller i stede for å iverksette hjelpetiltak, også gir barn og foreldre råd og veiledning slik at foreldrene i størst mulig grad settes i stand til å ivareta sine foreldrefunksjoner uten barnevernets inngripen(..). Flertallet er kjent med at i mange tilfeller kan råd og veiledning være tilstrekkelig(..).”*²⁸

Jeg forstår uttalelsen slik at barneverntjenesten fortløpende skal gi foreldrene veiledning slik at familien blir i stand til å takle problemene uten, eller i tillegg til, hjelp fra barneverntjenesten. Der eksempelvis barnet nasker kan foreldrene få veiledning til hvordan de kan endre barnets adferdsmønster ved å hjelpe barnet til å forstå hvorfor dette ikke er akseptabelt. Dersom det er mulig, og det ivaretar barnets beste, vil det ofte ikke være nødvendig med ytterligere hjelpetiltak.

Med hjemmel i bvl. § 4-4 andre ledd skal barneverntjenesten sette i gang hjelpetiltak når barnet har *”særlig behov”* for dette. Vurderingen skjer på bakgrunn av *”forholdene i hjemmet”* eller av *”andre grunner”*. Med *”andre grunner”* siktes til forhold ved barnet selv. Kriminalitet kan være *”andre grunner”* i denne sammenheng. Vilkåret retter seg direkte mot barnet.

”Særlige behov” er et skjønnsmessig kriterium. Innholdet i *”særlig behov”* er ikke nærmere drøftet i forarbeidene. Hvor stort behovet er, må vurderes konkret i den enkelte sak.

²⁷ NOU 2000: 12 *Barnevernet i Norge*. Side 218

²⁸ Innst. O. nr. 80 (1991-92) Side 15-16

I følge Gording Stang må vilkårets åpne utforming sees i sammenheng med målsettingen om å senke terskelen for hjelpetiltak i forhold til loven av 1953.²⁹ Dette innebærer at barneverntjenesten selv er nærmest til å se om barnet har ”*særlig behov*” for hjelp. Det vil derfor ofte være en fordel at saksbehandleren ikke er bundet til en streng definisjon av begrepet.

I følge en undersøkelse foretatt av Elisabeth Gording Stang viser det seg at vilkåret tolkes nokså ulikt i praksis. Hun var observatør ved et av barneverntjenestens kontor i Oslo i tre måneder i 1997. I den forbindelse har hun intervjuet tre av saksbehandlerne.

I følge hennes undersøkelse er det tvilsomt om det foregår noen lovtolkningsprosess når det iverksettes hjelpetiltak. Det viste seg at ”*særlige behov*” ikke ble benyttet som et vurderingstema i noen av de 40 vedtak om hjelpetiltak som hun analyserte. Det tydet imidlertid på at barna hadde ”*særlig behov*” for hjelp. Det ble brukt andre formuleringer som langt på vei tilsvarte ”*særlig behov*”, som eksempelvis ”*trenger tett oppfølging*”, ”*spesielle behov*” o.s.v.

I følge Gording- Stang er det ønskelig at saksbehandlerne i barneverntjenesten har samsvarende forståelse for hva som ligger i begrepet ”*særlig behov*”. Dette er viktig fordi like tilfeller bør behandles likt og fordi det gjøre det letter for folk flest å forstå hva som er begrunnelsen for vedtaket dersom saksbehandlerne knytter vedtaket opp mot lovens ordlyd. Hun uttaler om dette: ”*Manglende referanser til lovtekst kan medføre en tilfeldig praksis der den enkelte saksbehandlers oppfatning og verdivurdering blir avgjørende for om hjelpetiltak skal tilstås.*” Videre sier hun: ”*videre kan manglende forankring i lovens vilkår føre til en utglidning mot en rettstilstand der ”alle” barn kan få tiltak fra barnevernet, uavhengig av om de har særlig behov for hjelp eller ikke*”

Denne utglidningen kan føre til at barn som har ”*særlig behov*” for hjelpetiltak, ikke får det. Dersom ressursene ikke strekker til må dette nødvendigvis føre til et dårlig tilbud for noen. Dette kan gå ut over rettssikkerheten til de barna som har størst behov for hjelpetiltak og som var ment å rammes av lovens ordlyd.

²⁹ Gording Stang (2007) side 173

På bakgrunn av dette mener jeg at saksbehandlerne subjektive mening rundt hva som skal defineres som *"særlig behov"* kan være svært negativt. De barna som virkelig trenger hjelp i forbindelse med at de har begått lovbrudd må kanskje lide for dette. Det er en fordel om saksbehandlerne holder seg til en objektiv vurdering av om barnet har *"særlig behov"* for hjelp.

Gording Stang mener at barnet *"må ha et hjelpebehov utover det som er vanlig for de fleste barn på samme alder."* Av momenter som inngår i vurderingen av om et barn har *"særlig behov"* for tiltak nevnes blant annet adferdsproblemer. Dette innebærer at barnets adferd må avvike fra det som er normalt hos de fleste andre barn på samme alder.

Dersom barnet eksempelvis har nasket ting av mindre verdi 5- 6 ganger bør ikke dette, etter min mening, være tilstrekkelig til at kriteriet om *"særlige behov"* er oppfylt. Etter min mening bør barnet i utgangspunktet ikke ha behov for hjelp fra barneverntjenesten i dette og lignende tilfeller. For at barnet skal ha et særlig behov for hjelp bør barnets adferd være mer enestående enn dette. Eksempelvis dersom barnet ruser seg eller raner andre barn. Lovens forarbeider gir støtte til en antitetisk tolkning, slik at det ikke bør gis hjelpetiltak til barn som ikke har *"særlig behov"* for det. Samtidig inneholder verken loven eller forarbeidene noen hinder for at barn kan motta hjelpetiltak der det ikke er *"særlig behov"* for hjelp. Gording Stang mener at vurderingen må bero på ressurssituasjonen ved den enkelte barneverntjeneste.³⁰ Dette innebærer at et barn i enkelte tilfeller kan få hjelp fra barneverntjenesten der adferdsproblemet eksempelvis består av nasking av mindre verdier. Barnets rett til hjelp må også ses i lys av Norges forpliktelse etter FNs barnekonvensjon.

Det fremgår i artikkel 3 nr. 1 i FNs konvensjon om barnets rettigheter at:

"In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interest of the child shall be the primary consideration".

³⁰ Gording Stang (2007) side 176

Ut fra dette trekker jeg at Norge har en folkerettslig forpliktelse overfor barnet til å treffe avgjørelser som er til barnets beste. I følge juridisk teori³¹ er utgangspunktet at barneverntjenesten skal ta hensyn til det enkelte barns behov og forutsetninger. Dette innebærer at selv om to barn har begått samme type lovbrudd er det ikke sikkert at begge barna har behov for samme type hjelp. For ett barn kan det eksempelvis være tilstrekkelig med en samtale eller veiledning til foreldrene, mens det andre barnet kan ha behov for eksempelvis en støttekontakt. For å knytte dette opp mot Gording Stangs synspunkter innebærer dette at ett barn kan ha særlig behov for hjelp selv om lovbruddet regnes som bagatellmessig.

Konvensjonen er en internasjonal avtale om barns rettigheter som norske myndigheter har forpliktet seg til å følge. Norge ratifiserte konvensjonen i 1991. Ved endringslov 1.august 2003 nr.86 ble FNs barnekonvensjon inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven.³²

Hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 forutsetter stort sett medvirkning fra både foreldrenes side og fra barnets side, men det er enkelte tiltak som ikke krever samtykke fra foreldrene. Dette gjelder *”opphold i barnehage eller andre lignende dagtilbud”*. Disse tiltakene kan settes i verk ved pålegg til foreldrene, jfr. barnevernloven § 4- 4 fjerde ledd. I følge forarbeidene bør pålegget være undergitt en betryggende saksbehandling. Det er derfor fylkesnemnda som avgjør om slike tiltak skal iverksettes³³.

Dersom barnet eksempelvis er med i en gjeng som begår lovbrudd kan hjelpetiltak gå ut på å få barnet over i et nytt miljø. Dette kan være en idrettsklubb, en støttekontakt som barnet kan tilbringe tid sammen med eller et besøkshjem. Bestemmelsens andre ledd nevner disse eksemplene: *”ved å oppnevne støttekontakt, ved å sørge for at barnet får plass i barnehage, ved besøkshjem, ved avlastningstiltak i hjemmet eller andre foreldrestøttende tiltak”*.

³¹ Høstmælingen, Kjørholt, Sandberg (2008) Side 47

³² Lov 21. Mai 1999 nr.30

³³ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) Side 32

Listen over hjelpetiltak er ikke uttømmende, men den gir noen eksempler.³⁴ Dette innebærer at andre tiltak kan settes inn dersom de er bedre egnet til å hjelpe barnet.

Besøkshjem er et av de mest anvendelige hjelpetiltak³⁵. Tiltaket kan bidra til at barnet kommer over i et mer positivt miljø hvor han/hun knytter kontakt med nye mennesker og får nye opplevelser. Barnet vil få muligheten til å komme seg bort fra sitt vante miljø. Dersom dette miljøet er destruktivt for barnet vil en miljøendring kanskje være positivt. I følge undersøkelse foretatt av Statistisk sentralbyrå er dette det vanligste frivillige hjelpetiltak i 2007 etter økonomisk hjelp³⁶. Spesielt der hvor foreldrene har autoritetsproblemer eller barnet mangler tillit til sine foreldre kan det være positivt at barnet får oppleve å ha andre voksne mennesker rundt seg. Det kan tenkes at et besøkshjem kan hjelpe barnet på en måte foreldrene ikke har maktet å gjøre.

Ettersom hjelpetiltakene er frivillig vil partene forsøke å komme frem til tiltak som er best egnet for barnet og foreldrene. På denne måten får også barnet delta og står fritt til å komme med innspill. Dersom barnet føler at det blir tatt avgjørelser som det selv ikke er enig i eller som det ikke har fått vært med å bestemme innholdet av, er det kanskje større sannsynlighet for at barnet ikke bidrar til å endre sitt adferdsmønster³⁷.

³⁴ Ot. prp. nr. 64 (2004- 2005) Side 31

³⁵ NOU 2000: 12 "*Barnevernet i Norge*" Side 181

³⁶ Statistisk sentralbyrå (2007) Tabell 4 "*Barn med barnevernstiltak i løpet av året, type tiltak, alder og kjønn*"

³⁷ Som jeg vil komme inn på utgjør legalitetsprinsippet en rettslig skranke når det gjelder tvangstiltak, men i følge Gording Stang gjelder ikke dette i forhold til frivillige tiltak. Forutsetningen er at det foreligger et rettslig bindende samtykke. Dette er fordi det ikke er et inngrep dersom partene samtykker. Det er ingen tvang med i bildet og de frivillige tiltakene som iverksettes vil bero på en avtale mellom partene. Legalitetsprinsippet kommer ført inn der det blir iverksatt tiltak som en av partene motsetter seg. Kilde: Gording Stang (2007) Side 184

Tiltak kan også gå ut på ”å styrke foreldrenes rolle i omsorg, grensesetting og oppsyn med barnet”³⁸. I en del tilfeller vil det sette en støkk i barnet der hvor barneverntjenesten får kjennskap til situasjonen. I slike tilfeller vil et møte med barnevernet kanskje ha en preventiv effekt i forhold til fremtidige lovbrudd. Det er imidlertid viktig å understreke at barneverntjenestens oppgave er å hjelpe barna, ikke å skremme dem fra å begå flere lovbrudd. Etter min mening vil sannsynligvis barnet i større grad godta de tiltakene som settes inn dersom han/hun har respekt for og tillit til saksbehandlerne i barneverntjenesten. Tillit og respekt kan være vanskelig å oppnå dersom barnet er redd for de personene som er satt til å hjelpe.

2.4 Alvorlige adferdsvansker - barnevernloven § 4-24

Tvangsplassering etter bvl. § 4-24 er det mest inngripende tiltak som kan settes inn overfor barn som begår lovbrudd. Bestemmelsene i bvl. § 4-24 og §4- 26 er de eneste bestemmelsene i barneverntjenesteloven som direkte oppstiller kriminalitet som grunnlag for tiltak.

Bvl. § 4-24 første ledd lyder som følger:

”Et barn som har vist alvorlige adferdsvansker

- Ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet,*
- Ved vedvarende misbruk av rusmidler eller*
- På annen måte*

Kan uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet, plasseres i en institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling i opptil fire uker, eller i den kortere tid som er fastsatt i vedtaket. Ved nytt vedtak kan plasseringstiden forlenges med opptil fire nye uker”

³⁸ Justis- og politidepartementet. ”Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet”. (2005-2008) Side 9

Det er bare hvis hjelpetiltak blir vurdert som utilstrekkelig eller ikke fører frem, at det kan være aktuelt å plassere barnet utenfor hjemmet. I følge Falck og Havik har intensjonen vært at kravene i bvl. § 4-24 skal være strenge og at det ikke må bli lettvindt å gå til tvangsplassering av unge.³⁹

Utgangspunktet er at alle tvangstiltak fra barneverntjenesten er midlertidige inngrep i barnets liv. Dette innebærer at når barnet har fått hjelp til å endre sine adferdsproblemer, skal tvangstiltaket oppheves. Dette følger av minste inngreps prinsipp. På side 15 i NOU 2000:12 heter det at minste inngreps prinsipp innebærer at det ikke skal vedtas mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig for at barnet skal få tilfredsstillende hjelp. Tiltaket skal heller ikke ha lengre varighet enn det som er nødvendig. Dette innebærer at dersom det treffes vedtak om tvangsplassering, skal dette stå i rimelig forhold til det som kan oppnås og tiltakene skal ikke ha varighet utover det som er nødvendig. Dette skal med andre ord være forholdsmessighet mellom inngrepet og målet.

Dersom barneverntjenesten går ut over hva som er nødvendig i situasjonen blir grensen mellom hjelp og straff uklar. Dersom inngrepet er mer inngripende enn det som kreves vil det nok fra barnets synspunkt være vanskelig å kalle dette for noe annet en straff. Dette er ikke i samsvar med barneverntjenestelovens formål som blant annet går ut på at barnet skal få *”nødvendig hjelp og omsorg til rett tid”*, jf. barnevernloven § 1-1.

Når behandlingen er over foreligger det ikke lenger noen hjemmel for tvangsplassering, jfr. barnevernloven § 4-24. Som nevnt må forvaltningen ha lovhjemmel for å utøve myndighet. Plassering utenfor hjemmet kan skje med eller uten foreldrenes samtykke. Dersom tiltak iverksettes uten samtykke fra barn og/ eller foreldre, må det foreligge helt spesielle omstendigheter.

Ett av vilkårene for at det skal foreligge *”alvorlige adferdsvansker”* etter bvl. § 4-24 er at det foreligger *”alvorlig eller gjentatt kriminalitet”*.

³⁹ Falck og Havik (2000) Side 214

I kommentarutgaven til barnevernloven uttrykkes dette slik av Ofstad og Skard:

”Med ”alvorlig kriminalitet” menes i første rekke de tilfeller hvor det foreligger volds - eller sedelighetsforbrytelser av alvorlig karakter. Ved ”gjentatt” kriminalitet er det blant annet tenkt på de tilfeller hvor vedkommende har gjort seg skyldig i serier av tyverier eller hæververk”⁴⁰.

I følge en rapport utarbeidet av det svenske Brottsförebyggande rådet fremgår det at mennesker som starter sin kriminelle løpebane i unge år har større sannsynlighet for å begå kriminelle handlinger også i voksen alder.

”Det är således i första hand bland de barn och ungdomar som redan tidigt har allvarliga psykosociala problem, och som tidigt börjar begå brott, som man finner dem som kommer att utveckla en intensiv och långvarig brottskarriär. För denna grupp är kriminaliteten ofta ett av flera inslag i en utvecklingsprocess som karakteriseras av en generell och allvarlig psykosocial problematik”⁴¹.

Rapporten omfatter barn som har alvorlige psykososiale problemer. Dette er ifølge Helse- og omsorgsdepartementet definert som *”ikke-optimale forhold i oppvekstmiljøet.”⁴²* Dette er altså oppvekstforhold som fører til problemer.

Dersom problemene viser seg gjennom lovbrudd er det større sannsynlighet for at barna også vil begå lovbrudd i fremtiden. I følge rapporten er det viktig å følge opp disse barna. Imidlertid har neppe de fleste barn som begår lovbrudd slike alvorlige problemer. Jeg har ikke funnet noe dokumentasjon som tilsier at det er slik.

Lovbruddet skyldes kanskje oftere at barnet ikke forstår konsekvensene av handlinger. Ofte vil en ikke finne noen nærmere forklaring på hvorfor barnet begikk lovbruddet. Lovbruddet kan eksempelvis skyldes alt fra gruppepress til uvitenhet. Det vil dermed ikke ha så mye for seg og tolke barnets handlinger for å finne en konklusjon på hvorfor barnet handlet på

⁴⁰ Ofstad og Skar (2004) side 174

⁴¹ BRÅ-rapport 2001:15 Side 13

⁴² NOU 1998:18 Side 435

en bestemt måte.

I NOU 2000: 12 refereres det til en svensk undersøkelse av Settin og Magnusson som viser at *”... tidligere registrering var med andre ord en sterk predikasjon for fremtidig kriminalitet. Mer enn tre av fire som havner i politiets register før de nådde den kriminelle lavalder, dukket også opp senere”*⁴³. Undersøkelsen er basert på svenske registerdata.

Også denne undersøkelse viser at barn som begår lovbrudd i ung alder kan være blant dem som begår lovbrudd i voksen alder. Dette er etter min mening ikke helt beskrivende. Jeg vil tro at de aller fleste har begått en eller annen form for lovbrudd i ung alder. Dette kan være eksempelvis nasking i butikk, sette i gang brannalarmen på skolen, koke hjemmebrent o.l. Jeg tror ikke at tre av fire som har utført slike lovbrudd også dukker opp i politiets register i voksen alder. Jeg har ikke funnet holdepunkter for hvilke lovbrudd politiet har registrert i undersøkelsen, men jeg legger til grunn at det gjelder lovbrudd av mer alvorlig karakter enn de jeg har nevnt.

Påtalemyndigheten har som nevnt ikke hjemmel til å straffeforfølge barn under den kriminelle lavalder. Dette fører til at barneverntjenesten er det eneste organet som kan gjennomføre tvangstiltak overfor denne gruppen som ledd i behandling.

I NOU 1985: 18 s.189 blir det understreket at tvangsplassering etter barnevernloven § 4-24 ikke skal ha samfunnsbeskyttelse eller straff som formål: *”Tiltak for barn med adferdsvansker skal altså etter vårt forslag heller ikke baseres på synspunkter som gjelder samfunnets behov for beskyttelse mot lovbrøyttere eller mot personer som er farlige for andre. Sosialtjenestens tiltak skal gjelde omsorg og behandling av hensyn til barnet selv”*.

Det at politiet ikke kan gripe inn overfor et barn med adferdsproblemer er ikke noe godt argument for at barneverntjenesten bør kunne iverksette tvangstiltak overfor barnet.

Tiltak kan heller ikke begrunnes i at samfunnet mener at disse barna bør få en reaksjon.

Dersom barnet eksempelvis har begått hærverk kan ikke barneverntjenesten iverksette

⁴³ Settin og Magnusson (1991) Referat i NOU 2000:12 Side 223

tvangstiltak overfor barnet dersom barnet ikke har behov for hjelp. Dersom tvangstiltak blir benyttet på tross av dette blir grensen mot straff uklar.

Dersom det blir aktuelt med tvangsplassering er det behovet for hjelp som skal legitimerer dette. Det er uklart om tvangsplassering også benyttes overfor barn en ikke vet hvor en skal plassere i samfunnet. Med dette mener jeg eksempelvis barn som har blitt et problem for menneskene rundt seg. Dette kan være barn som raner hverandre eller begår omfattende hæverk. Dersom foreldre og barnevernetjenesten ikke er i stand til å endre barnets adferd gjennom frivillige tiltak, kan det tenkes at tvangsplassering blir benyttet. Dette selv om man kanskje ikke tror at barnet vil få hjelp til å endre adferden sin på en institusjon. Jeg har ikke funnet noe dokumentasjon for dette, men det kan heller ikke utelukkes. Vilkårene for tvangsplassering må uansett være oppfylt. Det er imidlertid ikke sikkert at tvangstiltak er det ideelle tiltak for barn som begår lovbrudd. Jeg har ikke funnet noe fakta som kan underbygge dette.

I NOU 2000:12 side 239 heter det følgende om institusjoner som tar imot barn og ungdom med adferdsvansker: *"I tillegg til at ungdommer som er plassert etter adferdsparagrafer har varierte problemer, medfører dette at de fleste institusjoner har ungdom med svært varierte behov fra rene omsorgsbehov til ungdom med svært alvorlige adferdsvansker. Dette fører både til uheldige "smitteeffekter" og til vanskeligheter med å spesialisere særlige opplegg for spesifikke grupper av ungdommer"*. Det fremgår også at det kan være vanskelig å finne alternativer til tvang i de tilfeller man ønsker en bestemt adferd redusert, eller aktiviteter som man ønsker at barna skal utføre, men som barnet motsetter seg.

Selv om barneverntjenestens tiltak ikke skal benyttes som straff, vil nok de mer inngripende tvangstiltak kanskje føles som straff for barnet. Delvis fordi tiltaket kommer som en konsekvens av barnets lovbrudd, men også fordi barnet blir utsatt for frihetsberøvelse.

I følge data fra Statistisk sentralbyrå⁴⁴ vet vi at barn under 15 år sjelden begår så kalte alvorlige forbrytelser, derfor vil det som oftest bli aktuelt med institusjonsopphold på bakgrunn av kriteriet om *”gjentatt kriminalitet”* i motsetning til *”alvorlig kriminalitet”*. Plassering på institusjon kan iverksettes uansett hvilke av vilkårene som er tilstede. Bestemmelsen oppstiller alternative vilkår.

Vilkårene for institusjonsplassering blir i Odelstingsproposisjonen kommentert på følgende måte: *”Med” alvorlig kriminalitet” i bvl. § 4-24 første ledd menes i første rekke de tilfeller hvor det foreligger volds - eller sedelighetsforbrytelser av alvorlig karakter. Ved ”gjentatt” kriminalitet er blant annet tenkt på de tilfeller hvor vedkommende har gjort seg skyldig i serier av tyverier eller hæverk.”*⁴⁵

Dersom barneverntjenesten skal bruke tvang overfor et barn må tiltaket godkjennes av fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, jfr. barnevernloven § 4-25 andre ledd. Fylkesnemnda ble, som nevnt under punkt 1.2, opprettet med sikte på å forbedre rettssikkerheten. Fylkesnemnda må godkjenne alle tiltak fra barneverntjenesten som går ut på å benytte tvang overfor barnet, jfr. barnevernloven § 4-25 andre ledd. Dette skal øke barnets rettssikkerhet ved at tiltaket godkjennes av et organ som er uavhengig i forhold til barnevernstjenesten.

Sakene som fremmes for nemndene, gjelder vedtak etter lov om sosiale tjenester og lov om barneverntjenester. Barnevernssakene er dominerende⁴⁶.

I forhold til barn som har begått lovbrudd vil fylkesnemnda avgjøre om barnet har så store adferdsproblemer at det er behov for tvangstiltak. Eksempelvis der barnet har havnet i et destruktivt miljø og ikke klarere å bryte med dette på annen måte. I slike tilfeller kan

⁴⁴ Statistisk sentralbyrå (2005) Tabell 15 *”Siktede etter kjønn, alder og type hovedlovbrudd”*. Eksempelvis var det 290 barn under 15 år som begikk forbrytelser mot liv, legeme eller helbred i 2005. Av disse var 250 tilfeller registrert som legemsfornærmelse. Totalt 3462 barn under 15 år ble registrert for lovbrudd i 2005.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 44. (1991-1992) Side 114

⁴⁶ Falck og Havik (2000) side 59

institusjonsplassering være aktuelt. Kanskje særlig der barnet til stadighet blir oppsøkt av det destruktive miljøet og ikke makter å stå i mot gruppepresset.

Fylkesnemndas vedtak følger forvaltningslovens regler, men suppleres av særregler i barnevernloven. Anke kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36 av den private part eller av kommunen, jfr. barnevernloven § 7-24. Etter § 6-3 skal barnet alltid regnes som part i saken når det gjelder tiltak i forbindelse med adferdsvansker. Dette innebærer at barnet har partsrettigheter og selv kan anke saken inn for tingretten. Ettersom barnet skal regnes som part i saken har han/hun adgang til å klage på avgjørelsen. Jeg vil komme nærmere inn på barnets partsrettigheter under punkt 2.6.

Der et barn med alvorlige adferdsvansker blir plassert på en institusjon etter vilkåret om *”alvorlig eller gjentatt kriminalitet”*, jfr. barnevernloven § 4-24 kan dette føles som et fengselsopphold for barnet.

Etter norsk rett er imidlertid ikke institusjonsplassering etter bvl. § 4-24 regnet som straff⁴⁷. På en institusjon er man underlagt en rekke restriksjoner og barnet blir holdt tilbake mot sin vilje. Der barnet blir plassert utenfor sitt vante miljø mot sin vilje kan dette oppleves som straff både for barnet selv og for utenforstående.

Plassering eller tilbakehold i institusjon er det mest inngripende tiltaket barneverntjenesten har til rådighet, men institusjonsopphold med hjemmel i barneverntjenesteloven kan også følge av samtykke.

Etter bvl. § 4-26 kan barnet plasseres på institusjon på bakgrunn av samtykke fra barnet og foreldrene. Bestemmelsen har imidlertid et innslag av tvang. Dette fordi institusjonen kan sette som vilkår at barnet kan holdes tilbake på institusjonen i opptil tre uker fra barnet begynner sitt opphold her. Dersom barnet likevel vil forlate institusjonen før disse tre ukene, vil det klart føles inngripende for barnet dersom det på tross at dette blir holdt

⁴⁷ I forhold til EMK er imidlertid institusjonsplassering regnet som straff. Dette ble fastslått i Rt. 2003 Side 1827. Faktum i saken var at en 17 år gammel gutt var tvangsplassert på barnevernsinstitusjon på grunn av alvorlig kriminalitet, jfr. bvl. § 4- 24. Spørsmålet var om institusjonsplasseringen var til hinder for straffesak om samme forhold. Høyesterett kom frem til at dette var i strid med EMK protokoll 7 artikkel 4 som setter forbud mot dobbeltstraff og gjentatt forfølgning.

tilbake. Det er usikkert om et barn som ikke er i stand til å kjenne konsekvensene av egne handlinger er i stand til å forstå konsekvensene av å godta et vilkår om frivillig tvang. Tiltaket vil gå over til å bli et tvangstiltak i det øyeblikket barnet ønsker å forlate institusjonen før det har gått tre uker.

Dersom et barn eksempelvis med forsett har knust vinduet til naboen, men i ettertid forstår at dette var en uriktig handling, vil som oftest en samtale med barneverntjenesten og foreldre være tilstrekkelig.

For at de mer inngripende tiltak skal settes i verk må det noe mer til enn ett enkelt tilfelle av hærverk. Dette skyldes at det ikke er en enkelt handling fra barnets side som skal sette i gang tiltakene.

Data fra Statistisk sentralbyrå viser at det er få barn som havner i politiets register for voldslovbrudd. På tross av dette har antallet barn som blir siktet for voldsforbrytelser blitt femdoblet i perioden fra 1992 til 2001. Årlig godt under 1 promille av alle barn under 15 år registreres for lovbrudd⁴⁸. I 2005 ble 3462 barn registrert for lovbrudd. Samme år var det registrert 909 318 barn bosatt i Norge⁴⁹.

Mindre grov vinningskriminalitet og skadeverk er de vanligste lovbruddene som begås av barn under den kriminelle lavalder⁵⁰. Dette kan kanskje gi en pekepinn på at de fleste barn vet at det er galt å skade andre mennesker. Smerte vil ofte være noe barnet har følt selv eksempelvis der barnet har falt og slått seg. Selv om det er en oppgang i antall barn som blir siktet for voldsforbrytelser, så er det fortsatt en veldig liten gruppe barn som utfører disse handlingene.

Når det gjelder mindre alvorlige lovbrudd er det ikke sikkert barnet forstår at dette også kan oppleves belastende for den utsatte part. Det kan tenkes at barnet mener at det ikke er så farlig å naske fra en butikk siden det er så mye varer i butikken. Når det gjelder skadeverk kan det også tenkes at barnet ikke makter å se at dette er ødeleggelser som vil få

⁴⁸ Statistisk sentralbyrå (2005) Tabell 15 ”Siktede etter kjønn, alder og type hovedlovbrudd”

⁴⁹ Statistisk sentralbyrå (2005) Tabell 2 ”Folkemengde, etter alder og fylke. Absolutte tal”.

⁵⁰ Statistisk sentralbyrå (2005) Tabell 15 ”Siktede, etter kjønn, alder og type hovedlovbrudd”

konsekvenser for andre. Barnet tenker kanskje at eksempelvis graffiti på t- banen ikke er så farlig siden det er nokså vanlig⁵¹. Dette på tross av at det selvsagt kan bli veldig kostbart for den som blir utsatt for dette.

For å oppsummere ser vi at tvangstiltak er det mest inngripende tiltak som barneverntjenesten har til rådighet. Frivillige hjelpetiltak skal være vurdert først. Formålet med tvangsplassering må være til barnets beste og at barnet får hjelp. Tvangstiltak skal ikke settes i verk for å dekke et behov for å straffe barn under den kriminelle lavalder og skal heller ikke være en konsekvens av ett enkelt lovbrudd. Tvangstiltak iverksettes som konsekvens av at barnet har adferdsproblemer. For at tvangstiltak skal iverksettes må barnets adferd tilsi at dette er nødvendig for å hjelpe barnet.

Jeg skal nå gå over til å se på ett av de frivillige tiltakene som barneverntjenesten har til rådighet for å hjelpe barnet med å endre sin adferd.

2.5 Multisystemisk terapi (MST)

Multisystemisk terapi, heretter MST, er et frivillig familierettet behandlingstilbud for barn og ungdom mellom 12 og 18 år. Fremstillingen om dette tiltaket er basert på informasjon fra Barne- ungdoms- og familieetatens nettsider.

Målgruppen er ifølge barne- og likestillingsdepartementet både *”barn og unge som står i fare for å utvikle alvorlige adferdsproblemer ”samt” de som allerede har utviklet slike”*.⁵²

Målgruppen er barn som allerede oppfyller vilkårene for plassering i institusjon etter barnevernloven §§ 4- 24 og 2- 26.

⁵¹ Eksempler på mindre grov vinningskriminalitet kan være nasking fra butikker eller at barn stjeler gjenstander fra skolen som kalkulator, musikkanlegg o.l. Skadeverk kan eksempelvis være graffiti på jernbanevogner eller at barnet med vilje knuser et vindu.

⁵² Barne- og likestillingsdepartementet, Rundskriv, publisert 19.6.2000

MST kan være et alternativ til tvangsplassering. Graden av frivillighet kan derfor diskuteres. Der barnet får velge mellom MST og tvangsplassering, vil kanskje barnet forsøke MST i mangel på et bedre alternativ.

Formålet er at behandlingen skal føre til reduksjon i lovbrudd samt endre barnets adferd. Det skal også redusere behovet for plassering utenfor hjemmet. Som regel har barnet best av å vokse opp sammen med sine foreldre⁵³. Behandlingen skal føre familien tettere sammen, og sette familien i stand til å takle sine egne problemer.

MST er et foreldrestøttende tiltak med hjemmel i barnevernloven §4- 4 fjerde ledd tredje til femte punktum. Vedtak om MST skal treffes av fylkesnemnda.

Terapeuten og familien arbeider sammen om å *”redusere kontakten med avvikende venner og øke kontakten med ”positive” venner, forbedre prestasjoner i skolen eller arbeidslivet, delta i positive fritidsaktiviteter, forbedre relasjoner mellom familien og omverden”*.⁵⁴

Behandlingstilbudet er, som nevnt, et alternativ til plassering på institusjon. Dette er positivt blant annet fordi det utvider behandlingstilbudet for barnet og vil føles mindre inngripende ettersom det medfører at barnet får anledning til å oppholde seg i sitt vante miljø. Dessuten vil frivillige tiltak stort sett føre til bedre resultat enn tiltak som gjennomføres mot partenes vilje.

I følge evalueringer som er gjort har bruk av MST gitt gode resultater:

”MST fører til langsiktig reduksjon av kriminell aktivitet, færre arrestasjoner på grunn av rusmisbruk og voldelig atferd samt mindre internering (for eksempel fengsling). Den har også ført til at familiemedlemmene opplever økt samhold og gjensidig tilpasning, samt økt

⁵³ Se punkt 2.3. Side 11

⁵⁴ Barne-, ungdoms- og familieetaten (2007) *”Hjelp i hjemmet, Multisystemisk terapi (MST)”*

støtte og færre konflikter.”⁵⁵ I 2007 ble hjemmebaserte tiltak som MST bare brukt i 2% av tilfellene hvor barneverntjenesten var involvert⁵⁶.

MST vil være særlig godt egnet for barn med adferdsproblemer. Dette er typisk problemer som det er mulig å endre gjennom en holdningsendring. Dette i motsetning til situasjoner hvor barnet for eksempel blir skadet av andre, hvor MST neppe vil hjelpe barnet.

Formålet med MST er å hjelpe barnet. Dette kan skje ved at man samtidig hjelper foreldrene. Dette kan innebære at foreldrene blir flinkere til å fortelle barnet om konsekvensene av å begå lovbrudd eller kanskje at barnet og foreldrene blir enig om hvilke sanksjoner som kan være aktuelt der barnet begår lovbrudd. Det er bare fantasien som setter grensene. Parene har derfor selv adgang til å vurdere hva som er best for familien.

2.6 Barnets rettsikkerhet i forhold til barneverntjenestens avgjørelser

Barnet har en rekke rettigheter som part i saken etter lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. Februar 1967. Denne loven kommer til anvendelse på enkeltvedtak som angår barnet.

Barnet skal stå i sentrum for beslutninger etter barneverntjenesteloven. Som nevnt under punkt 2.1 har barn over syv år, samt barn under syv år med evnen til å danne seg synspunkter, en rett til å bli hørt. Bestemmelsen ble endret i forbindelse med at FNs barnekonvensjon ble inkorporert i norsk lov.

Før lovendringen var det bare barn over tolv år som hadde en ubetinget rett til å uttale seg før det ble truffet vedtak, og da bare i forbindelse med avgjørelse som gjaldt plassering i fosterhjem, institusjon eller senere flytting.

Det følger av forvaltningsloven §41 at det vil være en saksbehandlingsfeil dersom barnet ikke blir hørt. Ut fra feilens grovhet og hvor stor innvirkning feilen har hatt, kan vedtaket bli kjent ugyldig. Barneverntjenesten må alltid undersøke om barnet vil uttale seg.

⁵⁵ NOU 2000: 12 Side 169 med henvisninger.

⁵⁶ Statistisk sentralbyrå (2007) Tabell 5 ”Barn med barnevernstiltak i løpet av året, etter alder og tiltak”

Saksbehandleren kan ikke regne med at barnet er klar over denne retten eller selv tar initiativet til dette.

Barn utsettes for omfattende tvangsinngrep etter barnevernloven. Barnet har en rekke rettigheter i forbindelse med inngrepene, men barnet har ikke de samme rettighetene som siktede har etter straffeprosesslovens regler. Det er imidlertid verdt å understreke at barnet ikke er siktet i en straffesak og vil derfor ikke vil ha behov for alle de samme rettighetene. I en ordinær straffesak har den siktede en rekke rettigheter. Ettersom barn under den kriminelle lavalderen ikke omfattes av straffeprosessloven får ikke disse reglene anvendelse på barnet. Dette skyldes av barn under 15 år skal få hjelp. Ikke at barnet skal straffes. Etter min mening burde kanskje noen av rettighetene som følger av straffeprosessloven også være en del av barnevernloven ettersom tvangstiltakene overfor barna ofte er like inngripende som straff etter reglene i straffeprosessloven.

Barneverntjenesten er som nevnt et forvaltningsorgan. Saksbehandlingsreglene finnes i forvaltningsloven og barneverntjenesteloven. I barneverntjenesteloven §6-1 andre ledd er det slått fast at alle avgjørelser som gjelder ytelser og tjenester etter barnevernloven skal regnes som enkeltvedtak. Dette innebærer for det første at alle vedtak som går ut på at det settes i verk tiltak etter loven, skal regnes som enkeltvedtak. Dette innebærer også at avgjørelse som går ut på at ikke skal settes i verk tiltak etter loven skal regnes som enkeltvedtak. Det følger av bvl. § 6- 3 andre ledd at: *"når det gjelder tiltak for barn med adferdsvansker, skal barnet alltid regnes som part"*. I følge juridisk litteratur må bestemmelsen sees i sammenheng med forutsetningene i lovens forarbeider om at særtiltakene var ment å benyttes på barn fra 12 år og oppover.⁵⁷ Med dette menes at barn som er under 12 år sannsynligvis vil få lite utbytte av å sendes på en institusjon for å endre adferden sin. Det kan også tenkes at det er tyngre for et lite barn og sendes vekk fra sin egen familie og sitt vante miljø. Denne gruppen har derfor ikke det samme behov for partsrettigheter som barn over 12 år.

⁵⁷ Ofstad og Skar (2004) Side 268

Videre i Ofstad og Skar sin kommentarutgave heter det at *”det er ikke uvanlig at foreldre og barneverntjenesten er enige om behovet for tiltaket. For å ivareta barnets interesser skal det [barnet] derfor alltid regnes som part i slike saker.”* Dette kan begrunnes i at barnet ikke skal stå alene når de som skal være barnets støttespillere er uenig i barnets ønsker. Barnet skal likevel ha muligheten til å bli hørt og til å ivareta sine interesser. Enkeltvedtak skal grunngis etter fvl. § 24 første ledd 1.punkt. Manglende begrunnelse kan være å anse som en saksbehandlingsfeil, jfr. fvl. § 41.

Etter fvl. § 2 er en part den som en avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder. Dette innebærer at et barn alltid regnes som part i en forvaltningssak uavhengig av alder. Partsrettighetene må eventuelt utøves av en verge.

Partsstatus vil gi rettigheter som rett til advokat, rett til å bli varslet om vedtak, rett til dokumentinnsyn og kontradiksjon, rett til å samtykke i tiltak og rett til å klage på vedtak. Barn under 15 år har imidlertid ikke rett til dokumentinnsyn med den begrunnelse at yngre barn ikke fullt ut *”forstår alvoret i at taushetsbelagte opplysninger ikke skal bringes videre til andre”*, og at barn under 15 år ikke kan straffes for å spre taushetsbelagt informasjon.⁵⁸

Etter fvl. § 11 skal barneverntjenesten blant annet *”gi parter og andre interessenter adgang til å vareta sitt tarv i bestemte saker på best mulig måte”*. De skal også *”gi veiledning... til en person som spør om sine rettigheter og plikter i et konkret forhold som har aktuell interesse for ham.”* Etter min mening vil det være enklere for barnet å ivareta sine interesser dersom han/hun har fått veiledning angående sine rettigheter, herunder sine rettigheter som part.

Barnets partsrettigheter gjelder i forbindelse med institusjonsplassering. Dette er slått fast i en kjennelse fra Høyesteretts kjæremålsutvalg, Rt. 1998 side 1471. Det fremgår av kjennelsen at bestemmelsen om at barnet alltid er part, jf. barnevernloven § 6-3 andre ledd, kun gjelder institusjonsplassering av barn med alvorlige atferdsvansker etter § 4-24 flg. På side 1473 i kjennelsen heter det at *”Formålet med å gi barnet partsstilling må først og fremst være å sikre at barnets syn kommer frem kommer frem i tilfeller der barnevernet og*

⁵⁸ Ot.prp. nr 45 (2002-2003) Side 40

foreldrene har samme syn, mens barnet har et annet. Dette må ventes særlig å være aktuelt i saker etter § 4-24 flg.” Barnet har størst behov for partsrettigheter der barnets syn er et annet enn foreldrene og barneverntjenestens syn.

Etter barnevernloven § 8-1 er det den kommunen hvor barnet oppholder seg som har ansvaret for å yte nødvendig hjelp til barnet. Etter bvl. § 8-4 har også oppholdskommunene ansvar for å bringe sak inn for fylkesnemnda for tvangstiltak hvor det er nødvendig. I følge Falck og Havik kan den enkelte kommunes ressurser bli utslagsgivende for om barnet får nødvendig hjelp og de kan også *”virke inn på kommunenes forvaltning av fylkesnemndas vedtak”*⁵⁹.

Det kan eksempelvis tenkes at det ikke eksisterer et tilfredsstillende behandlingstilbud i tilknytning til den enkelte kommunen. Dette kan føre til at ventetiden blir lang før man kan iverksette et tilfredsstillende tilbud. Det følger av bvl. § 4-24 fjerde ledd at vedtak bare kan treffes dersom institusjonen er *”faglig og materielt i stand til å tilby barnet tilfredsstillende hjelp”*. Dette innebærer at barnet ikke skal sendes på en institusjon for oppholdet i seg selv. Institusjonen må være tilpasset barnets behov. Når barnet skal sendes på en institusjon for å få hjelp til å slutte med hasjrøking, vil det nok hjelpe lite dersom barnet blir sendt til en institusjon som ikke har noen erfaring på dette området. Dersom barnet blir sendt til en institusjon som ikke har et relevant tilbud til barnet må man sette spørsmålstegn ved hensikten bak institusjonsoppholdet. Etter min mening må det da oppfattes som straff. Dersom institusjonen ikke har en behandling å tilby barnet er ikke formålet bak institusjonsplassering oppfylt.

Det gjelder en rekke tidsfrister for når meldinger som kommer inn til barneverntjenesten skal behandles, når undersøkelsene skal være gjennomført, når vedtak må iverksettes, osv. *”Barneverntjenesten skal snarest, og senest innen en uke, gjennomgå innkomne meldinger og vurdere om meldingen skal følges opp med undersøkelser etter § 4-3.”*

⁵⁹ Falck og Havik (2000) Side 186-187

Den relativt korte fristen på senest en uke i § 4- 2 viser at det er viktig å få en rask behandling av saken, og unngå såkalte mappebarn; saker som blir liggende ubehandlet på sosialkontorene.

Fristen kom inn i loven i 1992. Etter 1953- loven hadde det utviklet seg en praksis der meldingene ble liggende i lange tider før de ble undersøkt.

I følge juridisk teori vil barneverntjenestens vurdering av innkomne meldinger og hvorvidt de fører til undersøkelser eller ikke, ofte bero på tilfeldigheter⁶⁰. Henleggelse eller videreføring av sakene kan bero på hvilke ressurser som er rundt familiene, ”*av foreldrenes motstand eller samarbeid og av barneverntjenestens ressurser.*”⁶¹ Der foreldrene er negative til barneverntjenestens involvering, vil det ofte være vanskeligere for barneverntjenesten å gripe inn. Dette kan føre til at barnet ikke får den hjelpen som det har krav på og behov for.

Ofte ønsker heller ikke barnet kontakt med barneverntjenesten. Dersom barneverntjenesten ikke får muligheten til å hjelpe barnet vil kanskje han/hun fortsette å begå lovbrudd. Dette vil i mange tilfeller føre til større problemer for barnet senere. I verste tilfelle havner barnet et tungt kriminelt miljø. I forordet til ”*Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet*” understrekes det at ”*Jo tidligere målrettede tiltak settes i gang for barn og unge som lever i høyrisikosituasjoner, dess bedre er utsiktene for å stoppe en negativ utvikling.*”⁶² Dette innebærer at det er viktig å få kjennskap til barn med problemer så tidlig som mulig. Men barneverntjenesten har ikke kapasitet eller mulighet til å få kjennskap til alle barn som lever i så kalte høyrisikosituasjoner. Sannsynligvis er det mange barn som har behov for hjelp, men som barneverntjenesten aldri får kjennskap til. Barneverntjenesten er ofte avhengig av andre dersom de skal ha muligheten til å ”*stoppe en negativ utvikling.*”

Når barneverntjenesten får kjennskap til et barn som har behov for hjelp, har de plikt til å få saken tilstrekkelig opplyst, jfr. fvl. § 17 jfr. bvl. § 6-1 første ledd. Dette kan være

⁶⁰ Gording Stang (2007) Side 149-150

⁶¹ Gording Stang (2007) Side 149

⁶² Justis- og politidepartementet: ”*Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet*” (2005-2008)

vanskelig. Jeg mener at det er positivt at politiet har adgang til å kontakte barneverntjenesten angående barnets lovbrudd dersom det fører til at barn som har behov for det får hjelp.

Der barnet eller foreldrene ikke er samarbeidsvillige kan dette gå ut over hjelpetilbudet til barnet. Det kan være vanskelig å vurdere hva som er det beste tiltaket for barnet der man har lite å bygge avgjørelsen på. Dette kan føre til at barnet mottar hjelp som ikke er korrekt i forhold til barnets problemer. Barneverntjenesten har imidlertid ansvaret for sakens opplysning, jf. fvl. § 17. Dette innebærer at saksbehandlerene bør snakke med barnet med jevne mellomrom. I følge juridisk litteratur vil sjansen for å finne frem til barnets beste, jf. bvl. § 4-1 være størst dersom barnet selv har fått komme med sine synspunkter.⁶³

For barnet vil det være vanskelig å vite om de opplysningene han eller hun kommer med til barneverntjenesten er konfidensielle eller om de skal benyttes i saken. Saksbehandlerens subjektive vurderinger kan bli mer fremtredende enn i eksempelvis straffesaker som reguleres av straffeprosessloven. For barnet vil barneverntjenesten til en viss grad oppfattes som dommeren i saken fordi det er saksbehandlerne som skal bidra til å avgjøre barnets videre skjebne. Dette er på mange måter likt den måten dommeren avgjør siktedes videre skjebne. I forhold til barnets rettssikkerhet kan dette være negativt. Det kan være vanskeligere for barnet og forutsi hva utfallet av saken blir enn det vil være i straffesaker etter straffeprosessloven. Ved tvangsplassering vil sannsynligvis barnet forsøke å argumentere mot dette. Det kan være vanskelig dersom saksbehandlerens vurderinger strider mot barnets syn og dennes syn blir lagt til grunn ved behandling i fylkesnemnda.

Tilfredsstillende rettssikkerhet er viktig ved vedtak, særlig når det gjelder plassering på institusjon, fosterhjem eller andre tvangstiltak. For å ivareta barnets rettssikkerhet bør barnet eksempelvis få opplysninger om hva det har adgang til å foreta seg når det oppholder seg utenfor hjemmet. Det bør være klare regler på dette.

⁶³ Gording Stang (2007) Side 150

I NOU 2000:12⁶⁴ er det referert til en undersøkelse foretatt av barneforskeren Nicole Hennum fra 1997. Ungdommen ved utredningsinstitusjon oppga at lukkede dører ble oppfattet som mindre frihetsberørende enn manglene privatliv og stadig utspørring. Ungdommen ønsket bedre vern om privatlivet under institusjonsoppholdet. Det er ikke meningen at barnet skal være uten rettigheten i den tiden det er til behandling på institusjon. Dette understreker også at barnet ikke er en fange på institusjonen, men at barnet er der til behandling.

Barns rettsikkerhet er barnets ”*beskyttelse mot uriktige eller uhensiktsmessige vedtak*”.⁶⁵ Ettersom barn har ulike behov for hjelp er det vanskelig å utforme et regelverk som passer til alle tenkelige situasjoner. Derfor utøves det stor grad av skjønn på dette området. Dette er ment å være positivt for barnet i den forstand at barneverntjenesten står fritt til å sette inn tiltak som passer for ett bestemt barn, men det kan føre til at barnets rettsikkerhet blir svekket da det er vanskelig å føre kontroll med saksbehandlingen.

Det å bli sperret inne mot sin vilje er det mest inngripende tiltak vi har i Norge. Når det gjelder tvangstiltak vil barnet selv mene at det ikke har behov for denne typen hjelp. Samtidig foreligger det lite dokumentasjon på om tvangstiltakene faktisk virker etter sin hensikt.

Også når det gjelder frivillige tiltak kan det tenkes at barnet og familien går med på en rekke tiltak i frykt for at det skal settes inn tvangstiltak. Både foreldre og barn vil ofte være redd for at barneverntjenesten skal blande seg ytterligere inn i saken. Dette kan føre til at de frivillige tiltakene mister litt av sin frivillighetskarakter.

Det kan være vanskelig for barnet og uttøve sine partsrettigheter. Særlig i de tilfellene hvor disse ikke er blitt godt nok opplyst for barnet og foreldrene og hvor saksbehandlingen ikke er undergitt kontroll utenfra.

⁶⁴ Barnevernet i Norge. Side 234

⁶⁵ NOU 2000:12. Side 243

3 Foreldrenes adgang til å benytte tvang overfor barnet

Dersom foreldrene ikke makter å endre barnets adferd på egen hånd, kan et alternativ være å kontakte barneverntjenesten for å få hjelp. Det er imidlertid ikke til å unngå at mange føler seg mislykket som foreldre dersom en må søke hjelp utenfra. En av samfunnets normer er at foreldrene selv skal stå for oppdragelsen og sanksjoneringen av sine barn. For mange er det ikke naturlig å oppsøke hjelp hos andre. En tenker at en selv vil håndtere sine egne og sin families problemer. Jeg mener derfor at det viser styrke hos foreldre som uavhengig av den eventuelle ”skammen” det medfører å kontakte barneverntjenesten, gjør dette for å hjelpe sitt eget barn.

Der barnet begår lovbrudd vil dessuten foreldrene ofte være bekymret for barnet og dets sikkerhet. Dette vil være en motivator til å søke hjelp. De færreste foreldre ønsker å stå på sidelinjen å se på at barnet havner i problemer. Barnerettsforsker Collin- Hansen uttaler dette *”Foreldre av barn med adferdsvansker står i en svært krevende situasjon. Det er imidlertid ikke til å komme fra at adferdsproblemene kan skyldes omsorgsvikt. En mulig konsekvens av foreldrenes mangelfulle omsorgsevne i slike saker kan være kriminell adferd hos barnet”*⁶⁶.

For foreldrene kan det være vanskelig å vurdere hvilke tiltak de selv kan sette inn for å endre barnets adferd. Mange foreldre vil forsøke med sanksjoner som husarrest, ta fra barnet mobilen eller å utvide barnets plikter i hjemmet. Dette er sanksjoner som er en del av foreldremyndigheten. Det står ikke noe i loven om foreldrenes adgang til å benytte seg av husarrest eller lignende tiltak, men det er akseptert at foreldrene setter i verk en rekke tiltak overfor barnet selv om barnet motsetter seg, og er uenig, i disse. Eksempelvis der familiens 14 år gamle datter ofte drar til venner og drikker seg full etter skoletid. Foreldrene kan da hente datteren på skolen hver dag for å forhindre at hun gjør dette. Dette

⁶⁶ Collin – Hansen lest i; Justis- og politidepartementet. ”Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet” (2005-2008)

vil føles urettferdig og inngripende for barnet, men dette er det likevel opp til foreldrene å bestemme.

Etter barneloven § 30 har barnet rett til omsorg og omtanke fra de som har omsorgen og at barnets interesser og behov skal stå i fokus. Dette må også gjelde i foreldrenes rolle som grensesetter.

Det vil nok ofte bero på foreldrenes autoritet og barnets tillit til og respekt for foreldrene om disse tiltakene viser seg å være tilstrekkelig.

Sanksjonering fra foreldrenes side vil være en krevende oppgave der barnet mangler respekt for foreldrene eller for samfunnets normer. Der barnet ikke endrer adferd som følge av foreldrenes sanksjoner har foreldrene få muligheter til å påvirke barnets adferd. I disse tilfellene kan barneverntjenesten sette i gang hjelpetiltak overfor barnet. Disse har jeg nevnt under punkt 2.3 som omhandler hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4.

Dersom barnet kommer hjem etter avtalt innetid kan eksempelvis husarrest være et tiltak som foreldrene kan benytte seg av overfor barnet. I norsk rett har vi bestemt at barn under 15 år ikke kan straffes. Når barna ikke kan straffes fysisk av sine foreldre vil det være betenkelig om det er adgang til å straffe barnet psykisk. Husarrest innebærer ofte at barnet må holde seg innendørs og ikke får lov til å ha omgang med sine venner. Dersom dette praktiseres over lengre tid vil være en form for psykisk straff. Hensynet bak husarrest bør, etter min mening, være oppdragelse av barnet. Også når det gjelder dette tiltaket kan det oppstå uklarheter. Et spørsmål er hvor langt foreldrene har adgang til å gå med å utøve husarrest. Barnet kan klart ikke sperres inne på loftet i en uke på brød og vann. Grensen for når husarresten blir ulovlig frihetsutøvelse, jfr. strl. § 223 må ikke overskrides. De fleste aksepterer at foreldre gir barnet husarrest hver ettermiddag/kveld i en uke eller begrenset innetid for en periode, men jeg vil tro at det er mindre aksept for det dersom foreldrene gir barnet husarrest hver ettermiddag etter skoletid for ett år eller to. Det blir derfor mer korrekt å si at husarrest, innenfor visse rammer, er et tiltak foreldrene kan sette inn som en sanksjon overfor barnet.

Ofte vil det være snakk om handlinger og argumenter fra foreldrenes side som bidrar til å endre barnets adferdsmønster. Dette vil primært være gjennom samtale mellom foreldre og barnet. Foreldrene forklarer for eksempel barnet hvorfor det er galt å naske. De kan også si til barnet at dersom naskingen fortsetter vil konsekvensene bli husarrest, flere plikter i hjemmet eller lignende.

Foreldrene kan også velge å flytte fra stedet for at barnet skal komme inn i et nytt miljø. Dette gjelder selv om barnet selv er uenig i beslutningen. Barnet har imidlertid rett til å bli hørt med sin mening etter barneloven §31. Dette må innebære at dersom barnet føler seg knyttet til sitt hjemsted gjennom venner eller skole, så skal barnet bli hørt med dette. Det er ikke dermed sagt at argumentene blir avgjørende. Barnets beste kan tilsi at familien likevel bør flytte. Dersom barnet eksempelvis er sterkt knyttet til en kriminell gjeng i Oslo kan familien flytte fra byen for at barnet skal bryte med miljøet. Dette bestemmer foreldrene. Dersom foreldrene ikke føler de tiltakene som de setter inn fører frem kan neste steg være å oppsøke hjelp fra barneverntjenesten i kommunen.

Foreldrene har ikke lov til å benytte seg av fysisk avstraffelse for å oppdra barnet. Vold mot et annet menneske er ulovlig, jf. Strl. § 228.

Barneloven § 30 tredje ledd sier følgende om dette: *"Barnet må ikke bli utsett for vald eller på annen vis bli utsatt slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare."*

Under Stortingsdebatten rundt barneloven § 30 tredje ledd ble det fra justiskomiteens flertall fremhevet at bestemmelsen ikke innebar et totalforbud mot bruk av fysisk makt overfor barn.⁶⁷ Loven som hjemlet adgang for foreldre til å slå sine barn, ble opphevet i 1972.⁶⁸

⁶⁷ Collin- Hansen (2007) Side 166

⁶⁸ Lov 25.februar 1972 om opphevelse av lov 20.juni 1891 nr. 1 om Indskrænkning i Anvendelsen av legemlig Revselse.

Høyesterett avsa en kjennelse om fysisk avstraffelse i 2005⁶⁹. Faktum i saken var at stefar hadde slått sine to stesønner på seks og ni år med flat hånd over baken som ledd i oppdragelsen. Spørsmålet var om dette kunne straffes etter Straffeloven § 228 første ledd. Konklusjonen ble at stefaren kunne straffes da det klart overskred grensene for hva som kan aksepteres i forbindelse med oppdragelse. Førstevoterende kom imidlertid med følgende uttalelse: ”... *Selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevet, vil det ikke rammes av straffeloven §228 første ledd om foreldrene i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lette klaps*”. (Side 24)

Dette innebærer imidlertid ikke at det er tillat å bruke vold som en måte å straffe barnet på. Det Høyesterett sier er at det kan tenkes at foreldrene kan tildele barnet ”*lette klaps*” i forbindelse med oppdragelse. Det kan eksempelvis være at barnet forsøker å berøre komfyren som er varm. Dersom en av foreldrene i dette øyeblikket klapper barnet på handen kan dette være akseptabelt. Det er ikke akseptabelt at barnet i ettertid blir tatt med opp på rommet og klapset på baken som straff for handlingen.

Hva som menes med ”*lette klaps*” sies det ikke noe om. Dette må være en skjønnsmessig vurdering. Det kan derfor være vanskelig å avgjøre når handlingen blir straffbar.

For å oppsummere det jeg nå har sett på ser vi at foreldrene har en rekke tiltak de kan sette i verk overfor barnet. Det er opp til foreldrene å avgjøre hvilke tiltak de benytter seg av. Dette er en del av foreldremyndigheten. Straffbare handlinger, som fysisk vold, er selvsagt forbudt også overfor egne barn. For de aller fleste barn er foreldrenes tiltak tilstrekkelig og det er dermed ikke nødvendig med hjelp fra barneverntjenesten.

Jeg skal nå se på hva politiet kan foreta seg overfor lovbrytere under 15 år.

⁶⁹ Rt.2005 Side 1576

4 Politiets rolle

4.1 Generelt

Der et barn under den kriminelle lavalder begår et lovbrudd har, som nevnt, ikke domstolene anledning til å straffe vedkommende. Barn mellom 12 og 15 år som begår lovbrudd havner imidlertid inn under politiets ansvarsområde. Dette blant annet fordi politiet på visse vilkår har en plikt til å etterforske lovbrudd. Det er klart at politiet også har en plikt til å etterforske lovbrudd der barnet er under 12 år. Dette kan være nødvendig eksempelvis der et barn under 12 år begår et drap eller skader et annet menneske. Det vil være like viktig å komme til bunns i omstendighetene rundt handlingen i disse tilfellene som i tilfeller hvor lovbrøyer er over 12 år.

Gjennom etterforskningsplikten kommer politiet i kontakt med unge lovbrøyer og kan dermed bidra til at barnets adferd blir endret.

I høringsuttalelse til politilovutkastet fra Barne- og familiedepartementet uttales følgende om politiets rolle overfor unge lovbrøyer:

”Barne- og familiedepartementet ser politiet som en viktig medspiller i så vel barnevernet som i det forebyggende arbeidet overfor ungdom. Vi legger vekt på at politiet er godt integrert i lokalsamfunnet, og at innsatsen når det gjelder forebyggende oppgaver, bistand til de sosiale tjenester og håndheving av offentlig orden går hånd i hånd ... Videre er politiet ofte den instans som først kommer i kontakt med barn og unge som har sosiale og adferdsmessige problemer. Politiet har dermed langt bedre forutsetninger enn barneverntjenesten til å oppdage problemer og gi den første reaksjon overfor barn, ungdom og familier.”⁷⁰

⁷⁰ Politilovutkastet 1991, Del V, s. 106.

Jeg forstår uttalelsen slik at barne- og familiedepartementet mener politiet ofte har bedre oversikt over lokalmiljøet enn det barneverntjenesten har. Det er derfor større sannsynlighet for at politiet fanger opp barna enn at barneverntjenesten gjør det. Politiet gis en forebyggende rolle overfor barn under den kriminelle lavalder ved at de ofte er de første som reagerer på barnets lovbrudd. Det kan virke forebyggende der barnet får kunnskap om at handlingen var ulovlig. Dette kan føre til at barnet forstår hva som er riktig og hva som er galt. Etterforskningsplikten, som jeg skal komme inn på, kan også bidra til at barnet forstår at lovbrudd blir tatt på alvor.

Politiet har en plikt til å etterforske i saker når *”det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige”*, jfr. Strprl. § 224 første ledd.

Det fremgår av Stortingsmelding nr. 39 (2001- 2002) at politiet opplever at det som starter med mer uskyldige former for kriminalitet kan gi tilknytning til et kriminelt miljø og bli innledningen til annen kriminalitet⁷¹.

Politiets hovedoppgave er å beskytte samfunnet mot kriminalitet. Dette kan innebære at dersom det blir begått et lovbrudd kan politiets etterforskning bidra til at vedkommende blir domfelt for lovbruddet. Gjennom dette får samfunnet oppreisning. Det blir derfor en nokså spesiell situasjon når politiet får kjenneskaper til et barn som begår lovbrudd. Domstolene har ingen hjemmel til å straffe barnet. Etterforskningen vil derfor aldri bidra til at barnet straffes for lovbruddet. Barn under den kriminelle lavalder skal beskyttes og videre tiltak skal være i barnets interesse og ikke primært i samfunnets, men det er selvsagt positivt dersom disse interessene er sammenfallende.

Politiet har som sagt plikt til å etterforske lovbrudd som er begått av barn under den kriminelle lavalder. Dette følger av straffeprosessloven § 224 andre ledd.

⁷¹ St.meld. nr. 39 (2001-2002) Punkt 6.4

Når politiet setter i gang etterforskning skal barneverntjenesten underrettes om at etterforskning er satt i gang, jfr. Strprl. § 232a første ledd og påtaleinstruksen § 5-1, dersom saken ikke er av ”*bagatellmessig art*”.

Det følger av en antitetisk tolkning av bestemmelsen at politiet ikke er forpliktet til å underrette barneverntjenesten i de tilfeller hvor barnet har begått en ulovlig handling som er av ”*bagatellmessig art*”. I disse tilfellene må det bero på en vurdering fra politiets side hvorvidt de underretter barneverntjenesten eller ikke. Dette innebærer at politiet ikke er fratatt muligheten til å underrette barneverntjenesten der saken er av ”*bagatellmessig art*”. En handling av bagatellmessig art vil typisk være der barnet har utført en kriminell handling av mer uskyldig art, og selv gir uttrykk for at han forstår at handlingen han utførte var kritikkverdig og han angrer på handlingen. Eksempel på en slik handling kan være at barnet har knust vinduet til naboen eller at barnet har kjørt scooter på gårdsplassen uten sertifikat.

Etter endt etterforskning etter Strprl. § 224 andre ledd har politiet muligheten til å avslutte saken ved å overføre den til barneverntjenesten etter Strprl. § 71b. I følge juridisk teori vil dette alternative være mest aktuelt der hvor barnet har begått alvorlige lovbrudd eller flere mindre alvorlige lovbrudd som samlet blir et alvorlig forhold⁷². Jeg går ut fra at det er i disse tilfellene barneverntjenesten har størst behov for å få kjennskap til detaljene i saken og hva politiet har funnet ut under etterforskningen. Overføring til barneverntjenesten vil ikke innebære en strafferettslig reaksjon.

Der påtalemyndigheten har overført en sak til barneverntjenesten med hjemmel i Strprl. § 71b, skal barneverntjenesten underrette påtalemyndigheten om hvorvidt det treffes vedtak i saken eller ikke. I følge juridisk teori gjelder varslingsplikten bare for vedtak som er knyttet til saken som er overført fra politiet⁷³. Det gjelder med andre ord ikke for andre saksforhold angående barnet. Der politiet overfører sak til barneverntjenesten fordi barnet har ranet jevnaldrende er det kun tiltak iverksatt på bakgrunn av dette politiet skal ha tilbakemelding

⁷² Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 538

⁷³ Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 539.

om. Barneverntjenesten skal ikke informere politiet om tiltak som er iverksatt på bakgrunn av at det samme barnet også har andre adferdsvansker.

4.2 Politiets etterforskningsplikt overfor barn under den kriminelle lavalder

Politiet har som nevnt plikt til å etterforske lovbrudd som involverer barn mellom 12 og 15 år, jfr. Strprl. § 224 andre ledd. Denne plikten kom inn etter en lovendring i 2003.

Etterforskningen kan føre til at barnet blir renvasket for falske beskyldninger eller den kan føre til at det blir konstatert at barnet har begått et lovbrudd.

Under etterforskningen kan det eksempelvis komme frem at det man trodde var en kriminell handling, egentlig var et uhell. Eller at handlingen ikke var utført av barnet, men av noen andre.

Et barn har ofte ikke den samme autoriteten som et voksent menneske. Det kan derfor være vanskelig å ta et barn på alvor der han eller hun nekter for å ha begått et lovbrudd. Spesielt der en voksen påstår det motsatte. Fra denne synsvinkel ser jeg helt klart at etterforskningsplikten styrker barnets rettssikkerhet.

Etterforskningsplikten kan bidra til at barneverntjenesten får kjennskap til hva som faktisk har skjedd i den aktuelle saken, og politiets arbeid bidrar dermed til å legge forholdene til rette for at barneverntjenesten kan avgjøre hvilke tiltak som er best egnet til å hjelpe barnet. Som nevnt skal politiet både varsle barneverntjenesten når etterforskning settes i gang, jfr. Strprl. § 232a, og har deretter muligheten til å overføre saken til barneverntjenesten etter Strprl. § 71b.

Møte med politiet under etterforskningen kan bidra til at barnet tar politiet på alvor og vet at den dagen han eller hun er over den kriminelle lavalderen, vil det komme større konsekvenser ved et eventuelt lovbrudd. Samtidig er det viktig for samfunnet at politiet kommer til bunns i et lovbrudd. Dersom noen eksempelvis har brutt seg inn i en barnehage på natten vil det ha betydning for alle i tilknytning til barnehagen å finne ut hvem som stod bak dette. Det er imidlertid viktig å presisere at politiets oppgave ikke er å skremme barnet

fra å begå ytterligere lovbrudd. Politiets oppgave er å etterforske saken for å finne omstendighetene rundt lovbruddet.

Med dette ser vi at politiets etterforskningsplikt omfatter lovbrudd begått av barn under den kriminelle lavalder. Dette kan være nødvendig der omstendighetene rundt lovbruddet er uklare. Etterforskningen kan også gi et signal til barnet om at handlingen er ulovlig og uakseptabel. Videre kan etterforskningsplikten bidra til at barneverntjenesten får kjennskap til barnets problemer ved at politiet varsler dem om dette. Det som kommer frem under etterforskningen kan danne grunnlag for hvilke tiltak barneverntjenesten finner hensiktsmessig å sette inn for å hjelpe barnet på best mulig måte.

I tillegg til etterforskningsplikten har også politiet andre midler til rådighet for å nå frem til barnet.

Jeg skal nå se på påtalemyndighetens adgang til å innføre oppholdsforbud overfor barnet samt politiets adgang til å ta hånd om barnet eller vise barnet hjem. Jeg vil også komme inn på politiets adgang til å pålegge barnet og foreldrene å møte til bekymringssamtale.

4.3 Påtalemyndighetens adgang til å ilegge oppholdsforbud og politiets adgang til inngrep overfor barnet

I tillegg til etterforskningsplikten har også politiet andre muligheter til å reagere overfor barnet. Disse inngrepene har først og fremst en forebyggende karakter ved at de kan hindre barnet fra å begå lovbrudd eller for å bli utsatt for fare.

Politiet har hjemmel til inngrep overfor barn under den kriminelle lavalderen i politiloven § 13. Bestemmelsens første ledd lyder som følger: ” *Politiet kan vise eller bringe hjem barn som driver omkring på egen hånd på offentlig sted etter kl. 22.00, eller som bryter oppholdsforbud nedlagt etter straffeprosessloven § 222 c.* ”

I følge juridisk teori⁷⁴ og politiloven § 6 skal dette skje så skånsomt som mulig. Etter politiloven § 6 skal politiet først og fremst sende barnet hjem etter samtale og råd. Barnet får da muligheten til, av egen fri vilje, å gå hjemover på egen hånd eller fjerne seg fra det risikobelagte miljøet. Som jeg nevner i fotnote nr. 69 er det visse områder i Oslo som er mer risikobelagte enn andre. Dersom politiet møter barn i disse områdene skal barnet først få muligheten til å forlate området av egen fri vilje. Tiltak utover dette settes i gang dersom barnet ikke følger oppfordringen. I følge juridisk teori vil politiets handlinger avhenge av konkrete forhold som kapasitet, barnets alder, hvorvidt barnet er kledd for årstiden, hva barnet holder på med og så videre. Etter pl. § 13 tredje ledd er det tilstrekkelig at politiet antar at barnet er under 15 år. Politiet utøver skjønn på dette området. I følge bestemmelsen har politiet bare adgang til å vise eller bringe barn hjem dersom de *”driver omkring”*. Dette innebærer i følge Politirett (2007) side 534 barn som ferdes uten mål og mening. Med dette menes barn som oppholder seg på et bestemt område uten at barnet har noe der å gjøre. Eksempelvis et barn på 13 år som oppholder seg i et område hvor det foregår prostitusjon. Videre heter det at barnet må befinne seg *”på offentlig sted”*. Dette innebærer at barnet må befinne seg på område som er åpent for allmennheten for at politiet kan gripe inn. At barnet driver omkring *”på egen hånd”* innebærer at politiet ikke kan sende hjem et barn som er under tilsyn av foresatte. I disse tilfellene er ikke barnet *”på egen hånd”* i følge denne bestemmelsen.

Politiloven § 13 andre ledd lyder følger: *”Politiet kan ta hånd om barn [under 18 år] som påtreffes under omstendigheter som klart innebærer en alvorlig risiko for barns helse eller utvikling, og i så tilfelle umiddelbart sørge for at barna blir brakt til verge eller annen foresatt eller om nødvendig til barnevernsmyndighetene.”* I følge juridisk teori⁷⁵ kan disse barna eksempelvis være gatebarn, barn som misbruker rusmidler, som ferdes blant prostituerte eller som er sammen med eldre menn. Bestemmelsen skal primært regulere tilfeller som nærmer seg rammene av Strl. §§ 47 og 48⁷⁶. Dette er bestemmelsene som

⁷⁴ Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 533

⁷⁵ Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 535

⁷⁶ Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 535

omfatter henholdsvis nødrett og nødverge. Dette innebærer at det skal mye til for at politiloven § 13 andre ledd kommer til anvendelse. Det er ikke tilstrekkelig at barnet sannsynligvis blir utsatt for risiko. Barnet må være i akutt fare. Dette kan eksempelvis være hvor politiet finner barnet sammen med rusmisbrukere som er synlig ruset og barnet selv også er i ferd med å ruse seg. Eller der politiet ser at barnet drar av sted med en person som benytter seg av prostituerte.

Dersom politiet benytter seg av sin mulighet til å *”ta hånd om”* barnet, skal de bringe barnet til foreldre, verge eller annen foresatt. Dersom disse ikke er mulig å få tak i skal barneverntjenesten kobles inn. Dette er en plikt som påhviler politiet.

Politiet kan imidlertid ta hånd om barnet av andre grunner enn nevnt i pl. § 13. Etter eksempelvis politiloven § 8 kan politiet innbringe personer, også barn under den kriminelle lavalder, i inntil 4 timer som et ordensmessig tiltak. Etter politiloven § 9 kan barnet innbringes dersom det er beruset.

Med hjemmel i straffeprosessloven § 222 c kan påtalemyndigheten *”forby en person under 15 år å oppholde seg på et bestemt sted dersom det er grunn til å tro at opphold på stedet øker faren for at personen begår en ellers straffbar handling”*. Dette tiltaket skal virke forebyggende ved å hindre at unge personer begår lovbrudd.

Dersom politiet forbyr en person å oppholde seg på et bestemt sted må dette oppfattes som et konkret påbud for vedkommende om å fjerne seg fra stedet. I følge juridisk teori⁷⁷ skal ikke oppholdsforbudet være en reaksjon på en bestemt handling, men et beskyttende og forebyggende tiltak.

Det må være *”grunn til å tro”* at barnets opphold på stedet øker sannsynligheten for at barnet begår en straffbar handling. Dette kreves altså ikke at politiet vet at barnet vil begå en straffbar handling. Det kreves ikke sannsynlighetsovervekt. Etter politiloven § 13 første ledd kan politiet bringe hjem barn som bryter oppholdsforbudet etter denne bestemmelsen.

⁷⁷ Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 487

Oppholdsforbudet må gjelde et bestemt sted og for en bestemt periode, høyst seks måneder av gangen, jfr. Strprl. § 222c andre ledd.

Barnet skal få beskjed om hvilket området det gjelder og har dermed muligheten til å innrette seg etter dette. Barnet skal eksempelvis ikke få forbud mot å oppholde seg i ”indre Oslo”. Dette er viktig også med tanke på barnets rettssikkerhet. Dersom barnet får beskjed om at det ikke skal oppholde seg i området rundt et bestemt sted mellom klokken 2200 og 0700, skal ikke barnet vises bort fra det samme området på formiddagen begrunnet i oppholdsforbudet.

Justisdepartementets syn på bestemmelsen er blant annet at et oppholdsforbud vil virke forebyggende ved at barnet mister kontakt med det kriminelle miljøet. Særlig på større steder er det ofte bestemte områder som er mer belastet enn andre⁷⁸. Det er eksempelvis områder i Oslo som er mer risikobelagt enn andre⁷⁹.

Det vektlegges i proposisjonen at oppholdsforbud er et inngripende tiltak. Det må være konkrete holdepunkter for å tro at barnets opphold på stedet kan føre til kriminalitet eller i første omgang til at barnet kan komme inn i et kriminelt miljø. Ellers gjelder reglene i straffeprosessloven § 170a tilsvarende for et oppholdsforbud. Denne bestemmelsen er en generell regel for bruk av tvangsmidler fra politiets side. Bestemmelsen hjemler et krav til forholdsmessighet mellom politiets inngrep og det målet de kan oppnå ved inngrepet. Dette innebærer eksempelvis at dersom det er tilstrekkelig å be barnet om å forlate et bestemt område skal dette gjøres. Politiet skal ikke ta barnet med seg å kjøre det hjem.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) Side 73

⁷⁹ I følge leder for gatepatruljen i Oslo, Geir Nerland, er det i Oslo særlig to områder hvor politiet raskt griper inn om det observeres mindreårige der. ”Dette er fra Oslo S mot nedre Karl Johan og hele området rundt Skippergata og ned mot kaia; og fra Vaterland bru på Grønland nær T-bane stasjonen og langs Akerselva via ”Eika” og opp til Anker bru og nedre Grünerløkka.”

Oslo-politiets gatepatrulje har som oppgave å avdekke rusmisbruk og kriminalitet blant barn i hovedstaden.

Barnet skal gis muligheten til å uttale seg før beslutningen om oppholdsforbud treffes. Dette er en rettssikkerhetsgaranti. Barnet får muligheten til å komme med sin versjon av situasjonen, og kan argumentere mot beslutningen. På denne måten blir barnet innlemmet i prosessen. Et annen side av saken er imidlertid hvor stor vekt barnets uttalelser vil få. Et oppholdsforbud innebærer at påtalemyndigheten ønsker at barnet ikke skal oppholde seg på et sted som barnet gjerne ønsker å oppholde seg. Barnet og påtalemyndigheten har motstridene interesser.

Dersom barnet blir ilagt oppholdsforbud, og vergen ikke samtykker til dette, kan beslutningen bringes inn for retten. Dette følger av strpl. §222c fjerde ledd. Dersom retten kommer til at oppholdsforbudet skal opprettholdes vil vergen ha mulighet til å anke beslutningen etter reglene i straffeprosessloven kapittel 26.

4.4 Politiets adgang til å pålegge barn og foreldre å møte til bekymringssamtale

Jeg skal nå jeg på politiets adgang til å pålegge barn og foreldre å møte til bekymringssamtale. Jeg vil også se på hvorfor dette kan være et positivt tiltak for barnet og foreldrene.

Der politiet er bekymret for barnets utvikling kan en bekymringssamtale virke forebyggende. Jeg skal nå se på politiets adgang til å pålegge barn og foreldre å møte til bekymringssamtale.

Politiets hjemmel til å pålegge barn og foreldre å møte til bekymringssamtale er politiloven § 13 fjerde ledd. Dersom politiet har *”grunn til å tro at en person under 15 år har begått en ellers straffbar handling ... kan den mindreårige og foreldrene pålegges å møte for politiet til samtale for å forebygge ytterligere lovbrudd.”* Politiet har ingen plikt til å innkalle til bekymringssamtale, men en rett til å gjøre det.

Dersom partene ikke møter opp frivillig kan politiet beslutte at den mindreårige og foreldrene skal hentes, jf. pl. § 13 femte ledd. Denne avhentingene bør være så hensynsfull

som mulig, jfr. pl. § 6. Dette innebærer at politiet bør gi familien flere muligheter til å møte før avhenting blir aktuelt.

Det er kanskje enklere å nå frem med et budskap og å kommunisere der partene selv har valgt å kommunisere med politiet.

Barnet og foreldrene skal etter politiloven §13 gjøres kjent med at de ikke har plikt til å forklare seg. Dette skal gjøres før samtalen settes i gang. Det er et prinsipp i straffeprosessen at ingen skal pålegges å bidra til å dømme seg selv. Dette kalles for prinsippet mot selvinkriminering. Resultatet av bekymringssamtalen vil imidlertid aldri føre til at barnet bidrar til å dømme seg selv. Barn kan ikke straffes. Likevel får prinsippet anvendelse for politiets og påtalemyndighetens behandling av straffesaker.

Bekymringssamtalen gjelder nettopp mistanke om straffbar handling. Dersom barnet var pålagt å forklare seg om omstendigheten rundt dette ville opplysningene kunne tas i bruk den dagen barnet fylte 15 år. Barnet kan ikke ha et mindre vern mot straffeforfølgning enn noen over lavalderen. Politiet har en stor rolle i straffepleien og derfor bør også politiloven regnes som en av kildene for straffeprosessloven. I Innst. O. 37 (2002-2003) punkt 1.5 heter det at barnet ikke har noen forklaringsplikt overfor politiet. Det fremgår videre at prinsippet om selvinkriminering også gjelder for disse barna.

Ettersom barnet ikke har plikt til å forklare seg vil nok heller politiet informere barnet og foreldrene om hva de mener har skjedd og hvorfor dette er bekymringsverdig. Barnet behøver ikke forklare seg om dette, men skal lytte til hva politiet har å si om saken.

I følge juridisk teori er hovedmålgruppen for bekymringssamtaler førstegangsforbrytere og andre unge som er i risikosonen for å begå lovbrudd⁸⁰ I følge Auglend, Mæland og Røsandhaug⁸¹ viser praksis at tidlig samtale med politiet kan bidra til at barnet forstår konsekvensene av handlingen samt at det offentlige får oversikt over hvilken hjelp barnet trenger for å komme ut av *"en uheldig livssituasjon eller et belastende miljø."* Det er

⁸⁰ Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 537

⁸¹ Auglend, Mæland og Røsandhaug (2007) Side 537

imidlertid ikke alltid at et lovbrudd er en konsekvens av livssituasjon eller miljø. Det er ikke gitt at en samtale med politiet kan endre barnets adferd der foreldrene ikke har klart å forhindre at barnet begår lovbrudd. Bekymringssamtalen kan imidlertid bidra til at barnet forstår at handlingen er uakseptabel og at foreldrene får kjennskap til sider ved barnet som de kanskje ikke er klar over. En samtale med politiet kan være positiv i den forstand at den bringer partene sammen slik at det dannes et bilde av situasjonen barnet befinner seg i og hva barnet eventuelt bør endre ved sin adferd.

For å oppsummere ser vi at politiet har en rekke tiltak de kan benytte seg av overfor barn under den kriminelle lavalder. Politiet kan etterforske saken, ilegge oppholdsforbud, sende barnet hjem fra et bestemt område og/eller innkalle til bekymringssamtale. Enkelte av tiltakene setter politiet i verk etter en skjønnsmessig vurdering, mens andre har de en plikt til å sette i verk. Dersom politiet setter i verk et tiltak, som eksempelvis å ta hånd om barnet etter pl. §13 andre ledd, har de samtidig en plikt til å følge dette opp ved at barnet bringes til rette vedkommende etter at politiet har tatt hånd om han eller henne.

Samtidig gjelder minste inngreps prinsipp, som i disse tilfeller innebærer at politiet går frem så varsomt som mulig. En oppfordring til barnet om å forlate et bestemt område skal eksempelvis finne sted før barnet blir pålagt å forlate stedet.

Politiets etterforskningsplikt kan bidra til å skaffe barnet hjelp gjennom at barneverntjenesten kan få opplysninger om saken eller at saken, dersom vilkårene er oppfylt, blir oversendt til barneverntjenesten. Politiet vil da få opplysninger om hvilke tiltak barneverntjenesten setter i gang og dette kan bidra til at både politiet og barneverntjenesten får bedre mulighet til å følge opp barnet.

Gjennom en eventuell bekymringssamtale kan også foreldrene få vite mer om barnets adferd enn det som barnet kanskje har fortalt selv. Dette kan være nyttig for både foreldrene og barnet ved at disse kan vurdere hvilke tiltak familien selv bør sette i verk for å endre barnets adferd.

Jeg skal nå gå over til å se på et frivillig tiltak som verken politiet, barneverntjenesten eller noen andre har adgang til å pålegge barnet. Dette tiltaket er megling i konfliktrådet.

5 Konfliktrådsbehandling

Reglene rundt behandling av tvister i konfliktrådet er å finne i lov om konfliktråd av 1991 nr. 3. Konfliktrådet er et eget organ i kommunen, jfr. forskrift om megling i konfliktråd § 1. Etter § 2 skal alle landets kommuner ha konfliktråd.

Prosjektet *”Alternativer til fengsling av ungdom”* ble opprettet på bakgrunn av at Riksadvokaten i 1981 reiste spørsmål om hvorvidt strafferettssystemet var egnet for ungdom over den kriminelle lavalder. Prøveprosjektet var vellykket og i 1991 ble lov om megling i konfliktråd vedtatt. Loven fastsetter at det kan megles i både sivile saker og i straffesaker.

Den grunnleggende tanken bak konfliktrådsordningen er at mennesker selv er i stand til å løse sine konflikter som et alternativ til behandling i rettsapparatet⁸². Megling i konfliktrådet var i utgangspunktet ment som et tilbud til lovbrutere over den kriminelle lavalder for å løse sine konflikter utenfor rettsapparatet. I dag blir det også meglet i tvister hvor partene er under 15 år. Saken vil da behandles som en sivil sak. I følge rapport utarbeidet av Jane Dullum er det sannsynlig at de fleste sivile saker som kommer fra politiet dreier seg om straffbare forhold der gjerningspersonen er under den kriminelle lavalder⁸³.

I konfliktrådet møter partene for å komme til enighet og for å løse konflikten. I følge Holmboe⁸⁴ kan det avtales *”erstatning i form av penger eller arbeid, eller ”bare” fastsettes at partene nå har snakket ut.”* Partene møter sammen med en megler, jfr. §8.

Barnet har også rett til å ha med seg verge, jfr. § 12. Vergen vil som oftest være en av barnets foresatte.

⁸² <http://www.konfliktraadet.no>. ”Historikk og verdigrunnlag”. Lest 22/10.2008

⁸³ Dullum (1996) Side 72

⁸⁴ ”Konfliktrådsloven kommentarutgave” Side 23

Konfliktrådsmegling havner, i følge handlingsplan fra Justis- og politidepartementet,⁸⁵ inn under paraplybetegnelsen *"restorative justice,"* som betyr gjenopprettende justis. I følge rundskriv fra Riksadvokaten⁸⁶ har regjeringen fastslått at konfliktrådene skal være "hovedleverandør" av *"restorative Justice"*. Gjenopprettingen baseres, i følge handlingsplanen, på tre prinsipper:

- 1) *"Samfunnets reaksjon på en kriminell handling bør starte med å gjenopprette så mye som mulig av den skaden offeret har blitt utsatt for.*
- 2) *Gjerningspersonen skal stimuleres til å forstå konsekvensene av egne handlinger og bli oppmuntret til å ta ansvar.*
- 3) *Offeret bør ha anledning til å fortelle gjerningspersonen direkte hvilke konsekvenser den kriminelle handling har hatt for ham/henne, stille gjerningspersonen spørsmål og deretter sammen med gjerningspersonen finne den beste fremgangsmåten for gjenoppretting av skaden."*

Dette innebærer at lovbryteren skal gjøre opp for seg overfor offeret. I følge ordlyden i begrepet *"restorative justice"* innebærer dette at lovbryter skal forsøke å gjøre situasjonen tilsvarende for ofret som den var før lovbruddet ble begått. Dersom barnet eksempelvis har ødelagt naboens jordbærhage kan gjenopprettingen bestå i at barnet planter en ny jordbærhage for naboen. Samtidig skal dette bidra til at barnet forstår konsekvensene av å ødelegge naboens jordbæråker. Forhåpentligvis vil dette virke forebyggende i den forstand at barnet ikke begår en tilsvarende handling på nytt. Både barnet og fornærmede må samtykke til både å møte i konfliktrådet og til avtalen som blir inngått, jfr. §5. Det er frivillig om barnet møtet til megling. Konsekvensen kan derfor aldri bli at barnet blir pålagt å møte på nytt dersom han eller hun ikke oppfører seg bra i fremtiden.

⁸⁵ *"Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet"* (2005-2008) Side 14

⁸⁶ Rundskriv nr. 1/ 2008 side 12

Politiet har adgang til å overføre straffesaker til behandling i konfliktrådet, jfr. strpl. § 71a. Bestemmelsen lyder som følger: *”Når straffeskyld anses bevist kan påtalemyndigheten beslutte at saken skal overføres til meglings i konfliktrådet, dersom den egner seg for det. Både fornærmede og siktede må samtykke i at saken overføres til konfliktrådet.”* Dette gjelder personer over 15 år.

I følge statistikk fra 2007 på konfliktrådets nettsider overføres nesten samtlige av alle straffesaker til konfliktrådet fra politi eller lensmann etter påtalemessig behandling. Av de øvrige sakene oversendes de fleste som sivil sak enten fra politiet eller fra skadelidte.⁸⁷

Statistikken omfatter alle saker som blir overført til konfliktrådet. Ikke bare de som omfatter barn under 15 år. I følge rundskriv fra Riksadvokaten av mars 2008⁸⁸ fremgår det at regjeringens mål er å øke bruken av behandling i konfliktrådet i forhold til unge lovbyggere.

Barn under 15 år kan imidlertid ikke straffes, jfr. Srl. § 46. Ett av vilkårene for straff er at vedkommende må være over den kriminelle lavalder. Politiet har derfor ingen adgang til å overføre straffesaker hvor lovbyggere er under 15 år til konfliktrådet etter Strpl. § 71a. I følge kommentarutgaven til konfliktrådsloven av Morten Holmboe⁸⁹, er derfor den rette fremgangsmåten at politiet henlegger saken fordi gjerningsmannen er under 15 år. Politiet har imidlertid adgang til å råde partene til å møte i konfliktrådet. Denne muligheten har forøvrig også andre. Sakene kan komme fra barneverntjenesten, politiet kan anbefale konfliktrådsbehandling, eller partene kan selv henvende seg til konfliktrådet⁹⁰. Selv om barneverntjenesten eller politiet henviser en sak til konfliktrådet har de ikke hjemmel til å pålegge noen å møte. I følge Holmboe⁹¹ kan det særlig være behov for å overføre sak fra barneverntjenesten til konfliktrådet der lovbyggere er under den kriminelle lavalder. Det blir da opp til barnet og vergen å avgjøre om de ønsker dette.

⁸⁷ <http://www.konfliktraadet.no> - statistikk 2007, henviste saker

⁸⁸ Rundskriv nr. 1/2008 Side 12

⁸⁹ Holmboe (2002) side 100

⁹⁰ Dullum (1996) Side 46

⁹¹ Holmboe (2002) Side 33

Det følger av konfliktrådsloven § 5 at meglingen krever partenes samtykke. Med jevne mellomrom blir det imidlertid fra ulike hold foreslått obligatorisk megling for barn mellom 12 og 15 år⁹². Forslagene har ikke blitt fulgt opp.

Videre kreves det *”at de i all hovedsak er enige om det saksforholdet tvisten gjelder”* Det fremgår av kommentarutgaven til konfliktrådsloven⁹³ at det i straffesaker først og fremst er påtalemyndigheten som vurderer om vilkårene er til stede. Dette innebærer at det er påtalemyndigheten som vurderer om barnet og motparten er enige i omstendighetene rundt lovbruddet. Selv må politiet skal overføre saken som en sivil sak skal politiet likevel først vurdere om partene er enig. Ettersom megling i konfliktrådet er frivillig er det viktig at barnet er klar over hva det samtykker til. Barnet må være klar over at det samtykker i at det er begått en straffbar handling. Jeg kan ikke se at det er noen grunn til å ”narre” barnet til å møte i konfliktrådet slik at det skal få en eller annen form for straffelignende reaksjon. Eksempelvis der barnet ikke forstår at påtalemyndigheten mangler hjemmel til å straffeforfølge barnet dersom barnet bestemmer seg for ikke å møte til megling. Det er viktig å understreke at alternativet til oppmøte i konfliktrådet ikke er straffeforfølgning. Gjeldende rett er at politiet ikke har adgang til å overføre sak med barn under 15 år til megling i konfliktrådet. Dersom det eksempelvis er politiet som overfører saken til konfliktrådet er det viktig at barnet og foreldrene får tydelig informasjon om at megling i konfliktrådet er basert på frivillighet og at dette kun er et forslag fra politiets side.

I følge Stortingsmelding nr. 20 (2005-2006)⁹⁴ er megling i konfliktrådet et viktig virkemiddel for å få barnet til å forstå konsekvensene av lovbruddet. Jeg mener at uttalelsen trekker i retning av at konfliktrådet kan fungere som en sanksjon for barnet. Som lovbrøyer er barnet ofte den svakeste part under meglingen. Selv om meglingen er frivillig og partene skal bli enige i konsekvensene av barnets handling, vil nok barnet føle meglingen som en belastning og de fleste barn vil kanskje være svært nervøs før meglingen. Det kan også tenkes at barnet ikke har forstått at oppmøte i konfliktrådet er frivillig selv om det heter at

⁹² Ot.prp.nr.79 (1999-2000) Side 12

⁹³ Holmboe. Side 60

⁹⁴ Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbrøytarar punkt 5.2

det skal innhentes samtykke. I sin rapport fra 1996 har Dullum satt spørsmål rundt frivilligheten når det gjelder oppfordring om å megle i konfliktrådet. Dullum mener at det kan være vanskelig for barnet og vergen å si nei til barnevernet eller politiet der de foreslår konfliktrådsbehandling. Dette gjelder der megling i konfliktrådet presenteres som den beste måten å løse konflikten på.⁹⁵

Der saken er henvist til konfliktrådet av en annen part enn barnet vil barnet bli kontaktet av megler fra konfliktrådet med forespørsel om å møte til megling. Dette følger av forskrift om megling i konfliktråd § 12 andre ledd. Ettersom dette kanskje kan virke som en sanksjon er det nærliggende å tro at barnet oppfatter det som et påbud om å møte. En oppfordring om å møte vil nok ofte føles som et påbud. For de fleste barn fungerer det ikke slik at det er mulighet for å velge bort en ”sanksjon.” Med dette mener jeg at dersom eksempelvis foreldrene sier til et barn at det har husarrest, så vil ikke barnet forstå det slik at husarresten er frivillig. Barnet vil som oftest innrette seg etter dette og etterfølge foreldrenes beslutning. På samme måte mener jeg det kan føles med en oppmuntring om å møte i konfliktrådet. Dersom barnet selv ikke har valgt dette kan det være vanskelig å forstå at oppmøte er frivillig.

Balansen mellom partene vil ofte være ujevn. Da det er barnet som har begått lovbruddet ligger det i kortene at han eller hun gjennom meglingen skal gi den skadelidte oppreisning. Dullum nevner som eksempel situasjonen der barnet har nasket i en butikk. Hun mener at barnet står i fare for å bli overkjørt der motparten eksempelvis er en representant for en større organisasjon.⁹⁶

Der motparten er eldre eller har større autoritet kan denne være flinkere til å argumentere for seg og til å få frem sitt syn på saken. I følge Nordhelle,⁹⁷ som skriver om konflikthåndtering og megling, kan frykten føre til at man godtar hva som helst for å få saken ut av verden.

⁹⁵ Dullum (1996) Side 72

⁹⁶ Dullum (1996) Side 112

⁹⁷ Nordhelle (2007) Side 100

Partene har ikke anledning til å la seg bistå av advokat under meglingen, jfr. § 7 tredje ledd. For en umyndig er det imidlertid alltid mulighet for å få bistand fra vergen, jfr. § 12. Jeg vil tro at barnet gjerne har med seg foreldre eller annen familie.

Det er ofte den skadelidte som har mest å vinne på megling i konfliktrådet. Spesielt der den skadelidte er en butikk eller en annen større bedrift kan resultatet bli av skadelidte mottar en erstatning fra barnet som de ellers ikke ville hatt krav på. Barnet får gjort opp for seg og får lettet sin samvittighet. Dette er viktig for mange, men dersom barnet virkelig ønsker å gjøre opp for seg kan det være like hensiktsmessig at barnet oppsøker motparten og ber om unnskyldning.

Dersom barnet skal sanksjoners for lovbruddet mener jeg at det er mer riktig at foreldrene, som kjenner barnet, tar seg av dette. Dette kan også bidra til at barnet får en mer rettferdig sanksjon på lovbruddet enn avtalen som inngås i konfliktrådet. Den avtalen barnet inngår under meglingen kan ofte endre opp med å føles som en sanksjon for barnet. Spesielt der eksempelvis en butikkeier krever at barnet skal betale en bestemt sum for å få saken ut av verden. Sanksjonen kan eksempelvis bestå i husarrest eller at foreldrene forklarer barnet at det har begått en handling som ikke er akseptert av samfunnet. Jeg kan ikke se at foreldrene er mindre egnet til å gjøre dette enn behandling i konfliktrådet. Dette dersom formålet med meglingen virkelig er at barnet skal forstå alvoret i lovbruddet og at dette skal hindre ytterligere lovbrudd. Dersom den skjulte hensikten med megling i konfliktrådet er å staffe barnet vil kanskje meglingen oppfylle dette formålet i større grad enn en skjennepreken fra foreldrene.

Der barnet møter en likeverdig part i konfliktrådet, eksempelvis der motparten er nær barnet i alder vil jeg tro det er enklere å komme frem til et resultat begge parter kan være fornøyd med. Konfliktrådet vil kanskje fungere som en møteplass hvor partene får muligheten til å snakke ut. I denne sammenhengen vil meglingen ofte være en positiv opplevelse ettersom megleren kan hjelpe begge partene med å få frem sitt syn. Dersom to barn eksempelvis møtes uten bistand fra en megler kan det være vanskeligere for partene å argumentere på en saklig måte. Det kan lett ende opp med at partene angriper hverandre.

Etter min mening er det først og fremst når maktbalansen blir ujevn at det vil være tvil om meglingen er til barnets beste.

FNs barnekonvensjon skal bidra til å sikre et rettslig vern for alle barn under 18 år. I artikkel 3 blir det slått fast at barnets beste skal være en grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn. Konvensjonen får anvendelse på megling i konfliktrådet. Dette må blant annet innebære at barnet har rett til å få skikkelige opplysninger om at meglingen er frivillig og at barnet ikke kan rammes av mer inngripende sanksjoner dersom han/hun ikke ønsker å møte til megling.

Etter min mening er det ofte ikke til barnets beste å bli plassert i en presset situasjon som megling i konfliktrådet kan være. Dette fordi barnet kanskje ikke forstår hva det samtykker til. Dette kan skyldes at barnet ikke forstår at meglingen er frivillig, at barnet er engstelig for motparten eller at barnet føler seg presset. Det grunnleggende hensyn med megling i konfliktrådet for barn under den kriminelle lavalder er, etter min mening, i realiteten hensynet til samfunnet og til *"den skadelidte part."* Dette fordi samfunnet får muligheten til å slå ned på lovbruddet samtidig som den skadelidte part får oppreisning. I utgangspunktet var, som nevnt ovenfor, megling i konfliktrådet ment som et alternativ til straff for personer over den kriminelle lavalder. Når konfliktrådsmegling nå også blir benyttet på barn under den kriminelle lavalder, skal ikke dette være et alternativ til straff. Som jeg har nevnt tidligere i oppgaven har ikke norsk rett hjemmel for å straffe barn under 15 år. Med megling i konfliktrådet har vi likevel god tatt at barnet får en form for straff selv om sanksjoneringen ikke skjer av rettsapparatet. Sanksjoneringen kan imidlertid komme fra en butikk, et vakselskap, en privatperson o.l. som barnet kommer til enighet med i konfliktrådet. Der eksempelvis en butikkeier krever at barnet skal betale 500 kroner som erstatning for nasking i butikken, vil dette kanskje oppfattes som en sanksjon for barnet. Barnet går kanskje med på dette for å kunne oppholde seg i butikken ved en senere anledning. Kanskje skjer det meste av sosial aktivitet blant barna i nærområde på et bestemt kjøpesenter. I disse tilfellene er barnet avhengig av å godta en avtale som kanskje er unødig streng for å kunne oppholde seg i butikken. Barnet kunne imidlertid ikke blitt sanksjonert av det offentlige på denne måten.

Bakgrunnen for at barn under 15 år ikke skal straffes er jo nettopp at disse barna ofte ikke forstår konsekvensene av sine handlinger og man legger dermed til grunn at barna ikke mente å utføre lovbruddet og at barnet ikke vil utføre en tilsvarende handling når han/hun er eldre og har mer innsikt og erfaring. Dette er de samme barna som må ta konsekvensene av sine handlinger i konfliktrådet. For meg virker dette inkonsekvent i den forstand at man godtar sanksjonering så lenge den følger av et så kalt samtykke.

For å oppsummere ser vi at megling i konfliktrådet i stor grad benyttes overfor unge lovbrystere under 15 år. Dette fører til en rekke spørsmål rundt disse barnas rettssikkerhet. Det er viktig at barna får klar beskjed om at meglingen er frivillig og det vil ofte være en fordel om partene er jevnbyrdige i alder. Det bør også sørges for at barnet ikke inngår avtaler som føles tyngre for barnet enn en sanksjon fra rettsapparatet ville gjort dersom barnet var over den kriminelle lavalder. Det er viktig å holde fast ved at meglingen skal bidra til at barnet får gjort opp for seg og at meglingen ikke er et alternativ til straff og dermed også en sniknedsetting av den kriminelle lavalder.

6 Avslutning

6.1 Oppsummering

Oppgaven omhandler konsekvensene av at barn under den kriminelle lavalder begår lovbrudd. Jeg har forsøkt å gjøre rede for hva foreldrene, barneverntjenesten og politiet kan foreta seg overfor disse barna. Jeg har også kommet inn på frivillige tiltak som multisystemisk terapi og megling i konfliktrådet.

Mange barn begår lovbrudd i løpet av oppveksten. Dette er stort sett mindre lovbrudd. Det kan være å sette i gang brannalarmen på skolen, naske en pakke tyggegummi i butikken

eller lignende. For de aller fleste barn fører ikke disse handlingene til store konsekvenser. Dersom foreldrene får kjennskap til lovbruddet kan konsekvensen bli at barnet må gå tidligere i seng enn vanlig eller at barnet får husarrest noen dager. I de aller fleste tilfeller vil det ikke være behov for at barneverntjenesten eller politiet kobles inn. Likevel skjer dette i noen tilfeller. Dette vil bero på lovbruddets karakter og hvorvidt barnet har behov for hjelp. Politiet vil ofte ha en plikt til å etterforske lovbrudd selv om dette ikke medfører at barnet får, eller har behov for, hjelp.

Det mest inngripende tiltaket barneverntjenesten har til rådighet, som er plassering på institusjon etter barneverntjenesteloven §4- 24, kommer sjelden til anvendelse, men under visse vilkår kan dette være aktuelt overfor barn som begår lovbrudd.

Institusjonsplassering har visse likeheter med fengselsstraff. I begge tilfeller blir personen isolert fra samfunnet fordi vedkommende har brutt de lover og regler vi skal forholde oss til. Hensynet bak plassering på institusjon er imidlertid å hjelpe barnet med å endre sin adferd. Det altså ikke begrunnet i at barnet skal gjøre opp for seg.

Før institusjonsplassering blir aktuelt har vi en rekke andre tiltak som skal være vurdert. Dette er de frivillige tiltakene som jeg har nevnt etter barnevernloven § 4- 4. I de fleste tilfeller er disse tiltakene tilstrekkelig. Det er imidlertid viktig å huske på at det er foreldrene som er ansvarlig for barnets oppdragelse. Det vil derfor ofte være til barnets beste at foreldrene får muligheten til å ordne opp med barnet før barneverntjenesten blir koblet inn.

Barnet vil ofte føle behov for å gjøre opp for seg. Gjennom konfliktrådsordningen kan barnet komme til enighet med motparten. Dette kan være en positiv opplevelse, men er nok best egnet der partene er jevnbyrdige. Kanskje spesielt når det gjelder alder. Barnet kan selvsagt gjøre opp for seg utenfor konfliktrådet ved eksempelvis å be motparten om unnskyldning.

Politiet har også hjemmel til å iverksette tiltak overfor barnet. Eksempelvis at barnet under visse omstendigheter kan vises hjem eller at barnet blir ilagt oppholdsforbud på et bestemt geografisk område, jrf. politiloven § 13. Politiets etterforskningsplikt omfatter også barn under 15 år. Dette gjelder selv om barnet ikke kan straffes. Det som kommer frem under etterforskningen kan bidra til at barneverntjenesten får et bedre bilde av hvilke tiltak som er

til barnets beste. I tillegg markerer etterforskningsplikten at samfunnet tar lovbruddet på alvor. Etterforskning vil dessuten ofte være nødvendig for å avdekke omstendighetene rundt et lovbrudd.

Både når det gjelder foreldrenes tiltak, barneverntjenestens tiltak og konfliktrådsordningen oppstår det en rekke rettssikkerhetsspørsmål. Barnet har partsrettigheter samt rett til å bli sett og hørt. Det kan det ofte være vanskelig for barnet å orientere seg om disse rettighetene og dermed få benyttet seg av dem. Det er derfor viktig at barnet får forklart sine rettigheter. Dette gjelder blant annet barnets har rett til å uttale seg før det tas avgjørelser som berører barnet, jfr. barneverntjenesteloven § 6-3.

Når det gjelder megling i konfliktrådet skal barnet få kjennskap til at dette er en frivillig ordning. Dersom barnet ikke forstår at meglingen er frivillig kan det føre til at barnet mottar en straffelignende reaksjon på lovbruddet. Dette er ikke i tråd med formålet for konfliktrådsmegling.

7 Litteraturliste

Sturla Falck og Toril Havik (red.) *Barnevern og fylkesnemnd* (Oslo 2000)

Auglend, Ragnar, John Henry Mæland, Knut Røsandhaug: ”*Politirett*” 2. Utgave.
(Bergen/Sarpsborg 2004)

Dullum, Jane: ”*Konfliktråden*” (Oslo 1996)

Eckhoff, Torstein: ”*Rettskildelære*” 5. utgave (Oslo 2001) Redigert av Jan E. Helgesen

Haugli, Trude: ”*Samværsrett i barnevernssaker*” 2. Utgave (Oslo 2000)

Holgersen, Gudrun: ”*Barnerett*” (Bergen 2007)

Holmboe, Morten: ”*Konfliktrådsloven kommentarutgave*” 4. Utgave (Jessheim 2001)

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg: ”*Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*” (Oslo 2008)

Kjønstad, Asbjørn: ”*Barnevern, fylkesnemnder og rettssikkerhet*” (Oslo 2002)

Lassen, Rikke: ”*Barnevernretten – Tilbake til start?*” (2004)

Lindboe, Knut: ”*Barnevernrett*” 4. Utgave (Oslo 2003)

Nordhelle, Grethe: ”*Mekling konfliktforståelse og konflikthåndtering*” (Oslo 2006)

Ofstad Kari og Randi Skar: ”*Barnevernloven med kommentarer*” 4.utgave (Oslo 2004)

Stang Gording, Elisabeth: ”*Det er barnets sak*” (Oslo 2007)

Lover og konvensjoner

1989 FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) av 20.
november 1989

1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. Mai 1902 nr. 10

1967	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. Februar 1967
1981	Lov om barn og foreldre (barnelova) av 8.april 1981 nr. 7.
1981	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. Mai 1981 nr. 25
1992	Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17. Juli 1992 nr. 100.
1995	Lov om politiet (politiloven) av 4. August 1995 nr. 53

Forarbeider og andre offentlige dokumenter

NOU 1985:18 *Lov om sosiale tjenester mv.*

NOU 1998: 18 *Det er bruk for alle*

NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*

NOU 2003: 31 *Retten til et liv uten vold*

NOU 2004: 23 *Barnehjem og spesialskoler under lupen*

Ot.prp. nr 44 (1991-1992) *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*

Ot.prp. nr 104 (1992-1993) *Om lov om endringer i lov 17. Juli 1992 nr 100 om barneverntjenester (barnevernloven)*

Ot.prp. nr. 79 (1999-2000) *Om lov om endringer i lov 15.mars 1991 nr. 3 om megling i konfliktråd*

Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) *Om lov om endring i straffeprosessloven og politiloven m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)*

Ot.prp. nr 45 (2002-2003) *Om lov om endringer i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)*

Ot.prp. nr 64 (2002-2003) *Om lov om endringen i lov 17. Juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov 13. Desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) m.v.*

Ot.prp. nr 111 (2004-2005) *Om lov om endring i barnevernloven (opplysningsplikt mv. For krisesenter til barneverntenesta)*

Innst. O. nr 80 (1991-1992) *Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barneloven)*

Innst. O. nr. 37 (2002-2003) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)*

Innst. O. nr 2 (2006-2007) *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (Saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.)*

St. meld. nr. 20 (2005-2006) *Alternative straffereaksjoner overfor unge lovbrytarar*

St. meld. nr. 39 (1995-96) *Om barnevernet*

BRÅ- rapport 2001:15 *Kriminell utveckling- tidiga riskfaktorer ock förebyggande instanser*

Justis- og politidepartementet: *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet* (2005-2008)

Barne- og likestillingsdepartementet, brosjyre: *Barnevernet – til barnets beste* (2001)

Barne- og likestillingsdepartementet: *rundskriv om bruk av "multisystemisk terapi" (MST) overfor barn og ungdom med alvorlige adferdsvansker*. Publisert 19.6.2000

Barne-, ungdoms- og familieetaten: *Hjelp i hjemmet, Multisystemisk terapi (MST)* (2007)

Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 1/2008: *Mål og prioriteringer i straffesaksbehandlingen i politiet*

Barne- og likestillingsdepartementet: *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene* (2006)

Domsregister

Rt. 1998 Side 1471

Rt. 2003 Side 1827

Rt. 2005 side 1576

Nettsider

<http://www.unicef.no>. Lest 16/11/08

<http://www.konfliktraadet.no> Lest 11/10/08

<http://www.ssb.no>: Diverse statistikker

Tabell 13 (1994-2005): *Siktede, etter alder og lovbruddskategori*

Tabell 15 (2005): *Siktede etter kjønn, alder og type lovbrudd*

Tabell 2 (1997- 2006): *Undersøkingssaker påbyrja av barnevernet, etter innhaldet i meldinga og kven som melde saka*

Tabell 14 (1997- 2007): *Undersøkingssaker påbyrja av barnevernet, etter innhaldet i meldinga og kven som melde saka*

Tabell 4 (2007): *Barn med barnevernstiltak i løpet av året, type tiltak, alder og kjønn*

Tabell 5 (2007): *Barn med barnevernstiltak i løpet av året, etter alder og tiltak*